

Канцеларија
за сарадњу
са цивилним
друштвом

BOS
BELGRADE
OPEN
SCHOOL

Ovaj projekat nansira
Evropska Unija

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

ZAJEDNIČKO UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM – PRO ET CONTRA –

Dragan Taškov - Dr Dušan Mijović

ZAJEDNIČKO UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM – PRO ET CONTRA –

**ANALIZA MODELA UPRAVLJANJA
U PARKU PRIRODE STARA PLANINA**

Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“
Pirot, 2021.

Izdavač:
Društvo za zaštitu životne sredine „Stara Planina“

Za izdavača:
Dragan Taškov

Urednici publikacije:
Dr Dušan Mijović
Dragan Taškov

Fotografije:
Goran Spasić, Dragan Taškov

Štampa:
Grafički studio SPASIĆ d.o.o. Pirot

Tiraž: 350 primeraka

Društvo za zaštitu životne sredine „Stara Planina“
Midžorska 31 · Pirot · Srbija
e-mail: drustvostaraplanina@gmail.com
www.drustvostaraplanina.org
060 0193967

„Ova publikacija je nastala u okviru projekta Beogradske otvorene škole „Zeleni inkubator“, koji se sprovodi uz finansijsku podršku Evropske unije, Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i Fondacije Fridrih Ebert. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju zvanične stavove Evropske unije, Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, Fondacije Fridrih Ebert ni Beogradske otvorene škole, i za njih je isključivo odgovoran autor.“

PREDGOVOR

Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“ iz Pirot-a od 2008. godine radi na uspostavljanju programa obrazovanja za održivi razvoj i u saradnji sa Osnovnom školom „Sveti Sava“ iz Pirot-a osmislio je program obrazovanja dece/učenika na eko-edukativnoj stazi koja je nazvana „U svetu ptica i šumskih duhova“. Stazu smo uredili kroz nekoliko projekata, postavili info panoe i oformili jedinstvenu učionicu u prirodi koja je postala poligon za edukaciju.¹

Kod Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja Srbije, 2010. godine akreditovali smo Program obrazovanja za učitelje i nastavnike i krenuli i u realizaciju edukacije učenika iz pirotskih škola. Godinu dana kasnije, kroz program Nacionalne službe za zapošljavanje angažovali smo osam radnika i do šumarske kućice, koja se nalazi na početku ekostaze, sproveli od izvorišta kroz šumu vodu na dužini od preko 500 m. Radovi su bili sprovedeni u dogovoru sa Upravom Parka prirode „Stara planina“ na čijoj teritoriji smo ekostazu i oformili. Na žalost, za održivu realizaciju ovih obrazovnih aktivnosti nismo dobili podršku Upravljača Parka prirode „Stara planina“ – JP „Srbijašume“. Vremenom, upravljač je stavljajući za prioritet svoje ekonomske aktivnosti na seči šume u priličnoj meri uništio i mobilijar i edukativni sadržaj (info panoe).

U želji da pokazemo da odnos između upravljača i lokalnih zajednica i ekoloških organizacija može da bude konstruktivniji krenuli smo i sa aktivnostima koje promovišu modele upravljanja zaštićenim područjima koji su zasnovani na učešću lokalnih zajednica, a i na saradnji svih zainteresovanih strana.

Saradnja sa Ambasadom Republike Francuske i parkovima prirode iz Bugarske čije su prezentacije u Pirotu, Knjaževcu, Dimitrovgradu, Zaječaru i Nišu bile veoma zapažene, pomogle su nam da za ovu temu zainteresujemo lokalne samouprave i građane na teritoriji ovih opština i gradova. Posebno je bila zapažena naša postavka nekoliko info panoa uz koju smo organizovali i prikupljanje potpisa za podršku novom modelu upravljanja zaštićenim područjem. Peticiju je za samo četiri dana potpisalo oko 600 građana iz četiri opštine na teritoriji Parka prirode i oko 600 ljudi na sajtu za peticije.² Prikupljene potpisne smo predali 22.08.2020. godine, Ministarstvu zaštite životne sredine u mandatu ministra Gorana Trivana. JP „Srbijašume“ je kao upravljač Parka prirode takođe dobilo kopiju potpisa i dopis sa obrasloženjem akcije i pozivom da se organizuje zajednički dijalog na ovu temu.

Ove naše aktivnosti dovele su do toga da se na članove našeg Društva u Upravi parka prirode gleda kao na protivnika a ne partnera. Oni ne shvataju da sistem upravljanja sa regionalizacijom politika zaštite prirode, sa vidljivijim učešćem predstavnika lokalnih zajednica i stručnjaka iz oblasti organske poljoprivrede, turizma, projektnog finansiranja i drugog, ne mora nužno da ugasi u potpunosti postojeći sistem upravljanja u kojem šumarska struka ima odlučujuću ulogu. Naprotiv, podeljeno upravljanje zaštićenim prirodnim područjem donosi novu vrednost. U primerima evropske prakse u Francuskoj, Španiji, Italiji i drugim zemljama sa modelom podeljenog upravljanja zaštićenim područjem, videli smo da model upravljanja koji uključuje lokalne zajednice omogućuje da se stvari sagledaju iz različitih uglova ali i da se problemi rešavaju od strane više aktera.

Verujemo da je saradnja i razvoj partnerstva najbolji put održivog korišćenja zaštićenih područja i ekološke mreže u Srbiji. Takođe verujemo da, naročito na nivou zaštite u kategoriji V IUCN kategorizacije - parkovi prirode i regionalni parkovi prirode, ciljevi zaštite prirode mogu samo biti ojačani saradnjom lokalnih zajednica i formalnih upravljača zaštićenih područja.

Sa druge strane, učešće u modelu podeljenog upravljanja ne znači da svako može dobiti šta želi. Ovaj proces može stvoriti neka nerealna očekivanja i doneti razočarenja ali sudelovanje predstavnika lokalnih zajednica podrazumeva mogućnost da oni budu direktno povezani s planom i programom upravljanja i na taj način doprinesu razvoju plana svojim stavovima, znanjem, iskustvom ili idejama.

Priručnik koji je pred Vama, pokušaj je Društva da ukaže na prednosti evropskih modela upravljanja zaštićenim područjima I doprinese procesu promene postojećeg modela upravljanja u Srbiji. Najviše pažnje poklonjena je Modelu upravljanja u Francuskoj za koji smatramo da najbolje povezuje funkciju očuvanja I funkciju razvoja zaštićenog područja. Taj proces se stalno usporava delovanjem različitih interesnih grupa ali bez obzira na ta delovanja taj process je ipak nezaustavljiv i neminovnost.

Dragan Taškov
Društvo za zaštitu životne sredine "Stara planina"

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=W3Uef0LSIP4>

² https://www.peticije.online/neophodno_je_da_i_lokalne_zajednice_budu_deo_upravljače_strukture_zatinenih_prirodnih_dobra_a_to_znai_da_uestvuju_u_planiraju_i_sprovoenju_svih_aktivnosti_u_zatinenim_prirodnim_dobrima?fbclid=IwAR0W04wdnICC-ITIkTrWKjuKcE0je7t-HUTGCMz2xzoBbGYwdJEWbCgxSM

SADRŽAJ

PREDGOVOR	3
1. Upravljanje zaštićenim područjem.	5
1.1. Modeli upravljanja zaštićenim područjem	5
1.2. Tri integralna modela upravnog tela	8
1.3. Provera izabranog integralnog modela upravnog tela	10
1.4. Modeli upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom u odnosu na lokalnu zajednicu.	11
2. Park prirode.	12
2.1. Problemi upravljanja parkom prirode u Srbiji	12
2.2. Zaštita prirode na Staroj planini.	13
3. Planiranje upravljanja zaštićenim područjem	15
3.1. Ostale vrste planskih dokumenata od značaja za upravljanje PP	16
3.2. Vrste planova koje su povezane sa planom upravljanja	17
4. Parkovi prirode u svetu NATURA 2000	19
4.1. PAN Parks - Dobra zamisao zaštite evropske divljine ali bez podrške	19
5. Primeri dobre prakse iz Evrope	23
5.1. Parkovi prirode u Bugarskoj i ekološka mreža	23
5.1.1. Primeri sukoba interesa u područjima NATURA 2000 i kako se oni rešavaju	23
5.1.2. Primeri dobre prakse saradnje upravljača sa lokalnom zajednicom	25
5.2. Nacionalni parkovi u Ujedinjenom kraljevstvu	27
5.3. Nacionalni parkovi u Škotskoj	30
5.4. Parkovi prirode u Saveznoj Republici Nemačkoj	31
5.5. Regionalni parkovi prirode u Francuskoj.	33
5.5.1. Uloga regionalnog parka prirode	33
5.5.2. Način funkcionisanja regionalnog parka prirode	34
5.5.3. Specifičnosti kategorije regionalni park prirode.	35
6. Model upravljanja i faktori uspeha	37
6.1. Faktori uspeha i primeri najbolje prakse	37
ZAKLJUČAK	40

1. UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM

1.1. Modeli upravljanja u zaštićenom području

U stručnoj literaturi postoje mnoge definicije upravljanja zaštićenim područjem. Sve te definicija obuhvataju zaštitu prirodnih vrednosti, kontrolisanje antropogenih aktivnosti putem izdvajanja režima zaštite i odgovarajućih mera zaštite, održivo korišćenje resursa i marketing i promociju zaštićenog područja. Kako je upravljanje prirodnim dobrom kontinualan proces, a njime se bavi upravno telo ili upravljač, u savremenom poimanju ono treba da je participativno za zainteresovane strane i transparentno za javnost. Tako u pojedinim zemljama, gde se ubraja i Srbija, upravljač je gotovo potpuno samostalan u obavljanju svoje funkcije, dok u drugim zemljama upravno telo vrši dužnost i organizuje upravljanje uz uključivanje zainteresovanih strana.

Među skupom različitih modela upravljanja zaštićenim područjem, izdvajaju se četiri reprezentativna modela:

- Monostrukturni (jednostrukturni) model upravljanja.
- Model dobrovoljnog upravljanja.
- Bistruktturni (dvostruktturni) model upravljanja.
- Integralni model upravljanja.

Određivanje modela upravljanja za neko zaštićeno područje predstavlja složen proces koji se izvodi prema posebnoj metodologiji kojom se dolazi do izbora najpodesnijeg modela upravljanja. Metodologija izbora modela upravljanja obuhvata:

- Stručni tim koji vrši: analizu strukture menadžmenta, odnosno strukture upravnog organa i to za sve pozicije – rukovodeća i mesta zaposlenih, zatim finansijsku analizu opravdanosti i analizu budžeta.
- Organizovanje radnih sastanaka sa zainteresovanim stranama (stakeholders) na kojima se vrši: prezentacija analiziranih modela upravljanja (smernice i saveti dobroih i negativnih strana modela) i nakon diskusije izbor najpodesnijeg modela upravljanja uz jasno obrazloženje.

Naziv tela koje upravlja zaštićenim područjem nije uniforman, zbog čega organ upravljanja zaštićenog područja ima mnogo sinonima koji su u upotrebi: pravno lice, uprava, upravno telo, menadžent, staralac, upravljač. No, bez obzira na naziv, prema regulativu Srbiji je zvaničan naziv *upravljač*,³ organ upravljanja ima najvažniju ulogu u zaštićenom području, koja treba da bude pokretač zaštite, održivog razvoja i unapređenja prirodnog dobra. Da bi se to ostvarilo, neophodno je pravilno sagledati uslove i faktore od kojih zavisi model organa upravljanja. Faktori, odnosno činioci od kojih zavisi model organa upravljanja su sledeći:

- Koji su ciljevi zaštićenog predela ili područja?
- Koje su obaveze upravnog tela (upravljača)?
- Da li će upravno telo ostvarivati profit?
- Ko će odlučivati, i u najvećem finansirati zaštitu prirodnog dobra?
- Kako uključiti sve zainteresovane u upravljanje zaštićenim područjem?
- Kojim zakonom se definiše organ upravljanja?

Ciljevi zaštićenog područja

Uspostavljanje zaštićenog područja predstavlja odluku nadležnog organa (ministarstva, autonomne pokrajine ili lokalne samouprave) da se u nekom području, zbog ustanovljenih prirodnih i kulturnih vrednosti postignu određeni ciljevi, odnosno:

- održavanje harmonične interakcije prirode i društva putem zaštite pejzaža i nastavka tradicionalnog načina korišćenja zemljišta, kao i očuvanje istorijskog i kulturnog nasleđa.
- podrška ustaljenom načinu života i ekonomskim aktivnostima, koji su usklađeni sa prirodom i zaštitom socijalne i kulturne osnove lokalnih zajednica koje žive na tom području.

³ Zakon o zaštiti prirode RS („Službeni glasnik“, br. 36/2009, 88/2010, 91/2010-ispravka, 14/2016, 95/2018), član 67.

- održavanje raznolikosti pejzaža i staništa, kao i vrsta i ekosistema.
- sprečavanje aktivnosti na korišćenju zemljišta koje po svom obimu, intenzitetu ili karakteru ne odgovaraju zaštiti prirode.
- organizovanje javnih poseta, turističko-rekreativnih aktivnosti i obrazovno-naučnih i naučno-istraživačkih aktivnosti u skladu sa uspostavljenim režimom zaštite.

Obaveze upravljača

Zadaci, odnosno obaveze upravljača su definisane Zakonom o zaštiti prirode ili regulativom kojom se određuje upravljač, ali se kao najvažnije izdvajaju:

- Da pripremi i sprovodi plan upravljanja zaštićenim područjem.
- Da izvodi aktivnosti na zaštiti, unapređenju i obnovi biodiverziteta i zaštiti i unapređenju predeonog diverziteta.
- Razvoj turističke infrastrukture i turističkih proizvoda.
- Aktivnosti na obezbeđivanju nadoknade za vlasnike šuma i poljoprivrednog zemljišta.
- Aktivnosti vezane za obrazovanje.
- Naučno-istraživačke aktivnosti u tom području.
- Aktivnosti na očuvanju kulturnog nasleđa i razvoju kulture
- Da obezbedi finansijsku podršku za svoj rad iz drugih izvora (van zaštićenog područja).

U Srbiji su obaveze upravljača propisane članom 68 Zakona o zaštiti prirode RS⁴ i osim navedenih obuhvataju i sledeće:

- donosi plan upravljanja i akt o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi utvrđen aktom o zaštiti.
- daje saglasnost za obavljanje naučnih istraživanja, izvođenje istražnih radova, snimanje filmova, postavljanje privremenih objekata na površinama u zaštićenom području i daje druga odobrenja u skladu sa ovim zakonom i pravilnikom o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi.
- vodi evidencije o prirodnim vrednostima i o tome dostavlja podatke zavodu.
- vodi evidenciju o ljudskim aktivnostima, delatnostima i procesima koji predstavljaju faktor ugrožavanja i oštećenja zaštićenog područja i o tome dostavlja podatke zavodu i Ministarstvu.
- vodi evidenciju o nepokretnostima sa podacima od značaja za upravljanje zaštićenim područjem.
- u saradnji sa republičkom i pokrajinskom inspekcijom i organima bezbednosti sprečava sve aktivnosti i delatnosti koje su u suprotnosti sa aktom o zaštiti i predstavljaju faktor ugrožavanja i devastacije zaštićenog područja;

Ostvarivanje profita upravljača ili upravljanje bez profita

Ostvarivanje profita u zaštićenom području predstavlja suštinu odnosa upravljača prema zaštićenom području. Najvažnija pitanja za izbor upravljačkog tela, odnosno upravljača bez obzira na zakonske mehanizme i instrumente, su:

Kakav je motiv budućeg upravljača da se prihvati upravljanja zaštićenim područjem?

Da li će upravljač ostvarivati profit tokom upravljanja zaštićenim područjem?

Kako mogućnost ostvarivanja profita u zaštićenom području usmerava upravljača, odnosno koji su akcenti njegovog rada u odnosu na plan upravljanja?

Postojeća praksa u zaštićenim područjima ukazuje da:

- Organi upravljanja zaštićenim područjima širom sveta retko imaju za cilj stvaranje profita.
- Ideja o ostvarivanju koristi/profita od korišćenja prirodnih resursa u zaštićenom području nije održiv mehanizam za upravno telo zaštićenih područja. To bi stvorilo potencijalne sukobe sa trenutnim korisnicima ovih resursa, a i suprotnost sa ciljevima očuvanja biodiverziteta, pa i geodiverziteta.

⁴ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prirode.html

- Ako upravno telo ostvaruje profit, onda se ne može osloniti na mogućnosti da konkuriše sa međunarodnim ili nevladinskim organizacijama za finansijsku podršku prepristupnih fondova EU i drugih fondova.
- Jedini održivi način za ostvarivanje prihoda i koristi od zaštićenih područja je turizam, odnosno prodaja turističkih usluga poput noćenja, hrane, lokalnih vodiča, karata, turističkih aranžmana, suvenira i još mnogo toga.

Finansiranje zaštite prirodnog dobra i odlučivanje

Pitanje ko će odlučivati a ko finansirati upravljanje zaštićenim područjem jedno je od najvažnijih pitanja ne samo u zemljama gde je rasprostranjena dobra praksa zajedničkog upravljanja, već pre svega kad se radi o zemljama u tranziciji i koje nisu do kraja primenile model IUCN organizacije.

Klasičan model da ko finansira ima pravo i da samostalno odlučuje, u zaštićenim područjima ne donosi dobre rezultate. Zbog toga i postoje četiri reprezentativna modela upravljanja zaštićenim područjem. I kao što postoje modeli upravljanja, tako se na generalnom nivou mogu posmatrati i potencijalni upravljači, koji mogu biti:

- Opštine na čijoj teritoriji se nalazi zaštićeno područje.
- Javno preduzeće koje se stara o šumama.
- Posebno javno preduzeće (kao za nacionalni park).
- Samostalno pravno lice (udruženje građana, NVO,...).

Prema članu 69 Zakona o zaštiti prirode RS, finansiranje zaštićenog područja se ostvaruje iz:

- 1) sredstava budžeta Republike Srbije, autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave.
- 2) sredstava Zelenog fonda Republike Srbije.
- 3) naknada za korišćenje zaštićenog područja.
- 4) prihoda ostvarenih u obavljanju delatnosti i upravljanja zaštićenim područjem.
- 5) sredstava obezbeđenih za realizaciju programa, planova i projekata u oblasti zaštite prirode.
- 6) donacija, poklona i pomoći.
- 7) drugih izvora u skladu sa zakonom.

7

Kako do zajedničkog upravljanja zaštićenim područjem

Uključivanje svih zainteresovanih strana u upravljanje zaštićenim područjem je veoma složen i ni malo lak zadatak. Da bi se on ostvario upravno telo, odnosno upravljač treba da ima razvijen mehanizam kojim bi to postigao. Ipak, bez obzira na uključenost svih zainteresovanih strana, upravljanje i donošenje odluka treba da zavise od onih strana koje finansijski podržavaju to zaštićeno područje. Na taj način se njihovoj ulozi finansijera daje na značaju, a oni motivišu da više rade na dobropitbi biodiverziteta i zaštićenog područja.

Nastojanje na zajedničkom upravljanju je poželjno i korisno, ali ne bi trebalo da promeni opšte ciljeve zaštićenog područja i njegovo upravljanje. Imajući to u vidu, najbolje je formirati Koordinaciono telo za upravljanje postupkom proglašenja zaštićenog područja.

Upravno telo zaštićenog područja mora biti definisano na osnovu regulative. Po kom zakonu se definiše upravljač i da li se on može definisati i drugim zakonima? Kao primere valja navesti da se u pojedinim zemljama upravljač može odrediti i na osnovu zakona o lokalnoj samoupravi, zakona o udruženjima, čak i zakona o šumama. Ipak, najčešći slučaj je da se upravljač određuje na osnovu zakona o zaštiti prirode⁵ ili sličnog akta proisteklog iz zakona o životnoj sredini.

⁵ Prema Zakonu o zaštiti prirode RS, član 67 eksplicitno navodi ko može da bude upravljač zaštićenog područja. „Zaštićenim područjem upravlja pravno lice (u daljem tekstu: upravljač), koje ispunjava strucne, kadrovske i organizacione uslove za obavljanje poslova ocuvanja, unapredjenja, promovisanja prirodnih i drugih vrednosti i održivog koriscenja zaštićenog područja.“

1.2. Tri integralna modela upravnog tela

Integralni modeli upravnog tela koji su detaljno prikazani predstavljaju realne modele za inkluzivno upravljanje u uslovima zaštićenih područja u Srbiji, ne samo što u svakom od njih značajnu ulogu ima organizacija koja gazduje šumama baš poput JP „Srbijašume“ već i po tome što bi se na taj način uvažila njihova istorijska uloga u zaštiti prirode. Imajući to u vidu, kao i naše zalaganje za veću ulogu lokalne zajednice u upravljanju i posebno planiranju u zaštićenim dobrima, ostvario bi se nov model upravljanja koji bi bio veoma blizak evropskim i svetskim trendovima u upravljanju.

Upravno telo, u nas upravljač, prema integralnom modelu upravljanja predstavlja koordinaciono telo koje bi se opštom šemom predstavljalo kao na dатој ѕеми:

Različiti tipovi modela integralnog upravljanja u praksi se iskazuju putem jednog od sledeća tri modela:

1. Upravljač JP Šume,⁶ a opština ili zajednica opština imaju nadzornu i savetodavnu ulogu.
2. Upravljač Opština ili zajednica opština, a JP Šume ima nadzornu i savetodavnu ulogu.
3. Upravljač Opština ili zajednica opština i JP Šume (60:40 ili 70:30) i uključeni su u nadzorni odbor i savet.

Ako bi se za svaki od datih modela šema raščlani na svoje elemente, onda bi Direkcija (Upravno telo), Upravni odbor, Nadzorni odbor i Savet činili prikazani predstavnici:

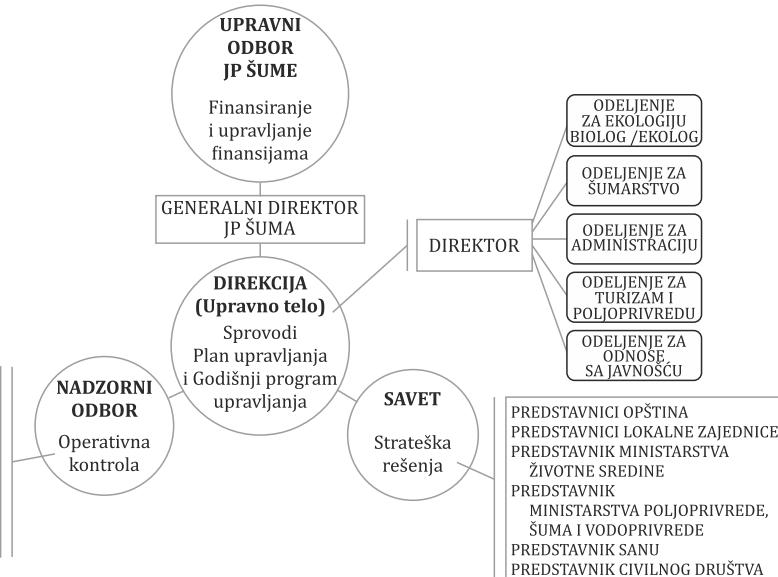
⁶ JP Šume – Javno preduzeće koje gazduje šumama.

Model - Direkcija zaštićenog predela: JP Šume i Udruženje opština „Zaštićen predeo“

Upravljač JP Šume,
Opštine imaju nadzornu
i savetodavnu ulogu.

PREDSTAVNICI UDRUŽENJA OPŠTINA „ZAŠTIĆENI PREDEO“
- OPŠTINA 1
- OPŠTINA 2
- OPŠTINA 3 ...

PREDSTAVNIK MINISTARSTVA
ŽIVOTNE SREDINE
PREDSTAVNIK MINISTARSTVA
POLJOPRIVREDE, ŠUMA I VODOPRIVREDE

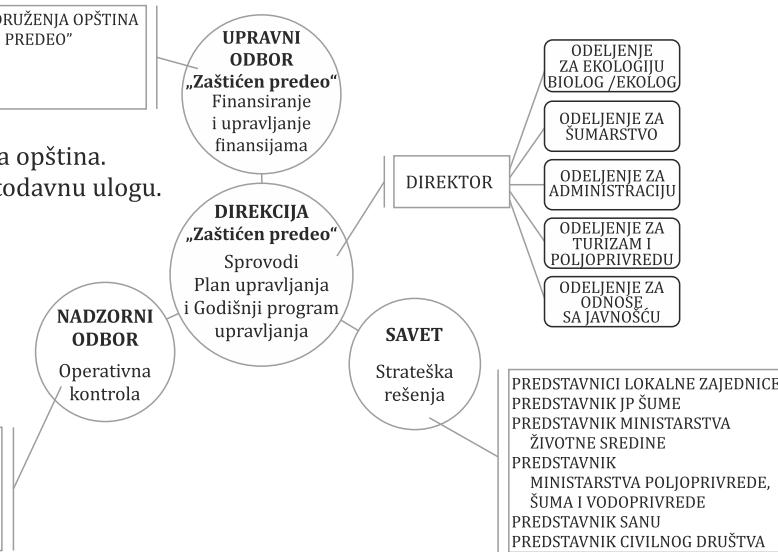
g

Model:

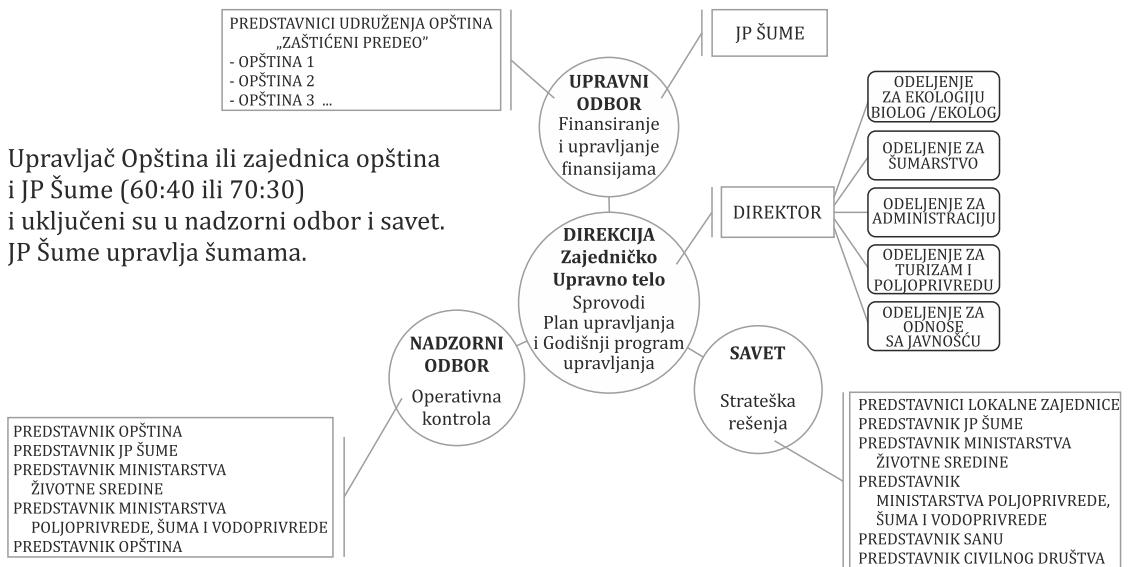
Zajedničko javno preuzeće „Direkcija zaštićenog predela“
i Udruženje opština „Zaštićen predeo“

Upravljač Opština ili zajednica opština.
JP Šume ima nadzornu i savetodavnu ulogu.

PREDSTAVNIK JP ŠUME
PREDSTAVNIK MINISTARSTVA
ŽIVOTNE SREDINE
PREDSTAVNIK MINISTARSTVA
POLJOPRIVREDE, ŠUMA I VODOPRIVREDE
PREDSTAVNIK LOKALNE ZAJEDNICE

Model: Opština ili zajednica opština i JP Šume

1.3. Provera izabranog integralnog modela upravnog tela

10 Studija izvodljivosti (Feasibility Study) predstavlja evaluaciju i analizu potencijala predložene investicije koja pomaže u procesu donošenja odluke o mogućnosti ostvarenja i materijalnoj uspešnosti. Kao i za druge projekte, i uspostavljanje izabranog modela upravljanja zaštićenim područjem treba proveriti, odnosno uraditi studiju izvodljivosti, tim pre što za uspešne modele upravljanja zaštićenim područjem – upravljač ne treba da očekuje/ostvaruje profit!

Studija izvodljivosti se sastoji iz tri segmenta:

- Tehničko tehnološka izvodljivost fokusira se, pre svega, na pitanje da li tehnologija za željeni projekat – zaštitu, očuvanje i unapređenje datog područja uopšte postoji; kakva je organizacija znanja za postizanje ciljeva zaštite;...
- Ekomska izvodljivost pruža jasnou sliku o tome koliko rešenje (ili više potencijalnih rešenja) košta/ju. Ovaj segment je izuzetno važan jer budući upravljač mora da ulaže finansijska sredstva i ima krajnje ograničen domet prihodovanja i koristi od zaštićenog područja kroz razvoj turizma. Zbog toga se u okviru ekomske izvodljivosti najčešće koristi Cost Benefit analiza.
- Organizaciona izvodljivost odnosi se na sagledavanje projekta sa aspekta kadrova neophodnih za njegovu realizaciju. Ona podrazumeva procenu mogućnosti jedne organizacije, odnosno upravnog tela da sproveđe projekt sa postojećom organizacionom strukturu.

Ekomsko-finansijska analiza predstavlja najvažniji korak u održivom upravljanju zaštićenim područjem, zbog čega ona treba da:

- Osvetli finansijske resurse neophodne za normalno funkcionisanje upravnog tela (UT). Ovaj segment analize je blizak projekciji finansijskih sredstava koja se vrši na osnovu potrebnih resursa (ljudskih i materijalnih); projekcije troškova; troškova za plate zaposlenih; bilansa prihoda i rashoda; analize potencijalnih prihoda.
- Omogući jedinicama lokalne samouprave - opštinama uključenim u finansiranje i upravljanje, kao i javnom preduzeću koje gazduje šumama, da steknu jasnu predstavu o veličini sredstava koja će se izdvajati svake godine, kao i o svrsi u koju će se trošiti (namenski za razvoj zaštite područja).

- Da projekcije kretanja ukupnih izdataka i prihoda za njihovo pokrivanje (misli se na upravno telo), rade se godišnje projekcije za period od 8 godina (2021-2028).
- Da odgovor na pitanje o finansijskoj održivosti i mogućem samofinansiranju upravljača.⁷

1.4. Modeli upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom u odnosu na lokalnu zajednicu

Iako postoji nekoliko različitih koncepata upravljanja zaštićenim prirodnim područjima, moguće je izdvojiti, odnosno svrstati ih u dva osnovna koncepta upravljanja:

- konzervatorski koncept upravljanja koji u prvi plan stavlja strogu zaštitu područja koje je predmet upravljanja.
- koncept inkluzivne zaštite koji pored ciljeva zaštite podrazumeva i održivi razvoj područja bez ugrožavanja posebnih prirodnih vrednosti zbog kojih je područje i stavljen pod zaštitu.

Održivo korišćenje zaštićenih područja podrazumeva sprovođenje niza aktivnosti u obavljanju privrednih delatnosti vezanih za korišćenje prirodnih dobara (šumarstvo, lovstvo, poljoprivreda i ribarstvo, turizam...) ali i prostorno planiranje, sa ciljem dugoročnog očuvanja prirodnih i kulturnih vrednosti (tradicionalna arhitektura, zanatstvo, obredi i specifičnosti vezane za tradiciju lokalnog stanovništva). Inkluzivna zaštita ili koncept socio-ekonomskog razvoja sprovodi se uz naglašeno učešće lokalne zajednice u izradi i realizaciji planova upravljanja.

Zakon o nacionalnim parkovima, koji je usvojen krajem 2015. godine, uveo je bitne izmene koje se odnose na upravljanje zaštićenim područjem nacionalnog parka. Ove izmene se sastoje u uvođenju stručnog saveta koji treba da obezbedi planove i programe upravljanja i zaštite nacionalnih parkova, kao i saveta korisnika koji će predstavljati interes turističkih, lovačkih, ribolovačkih organizacija, poljoprivrednika. Time je po prvi put jasno potencirala potreba aktivnijeg učešća lokalne zajednice i ostalih zainteresovanih strana u upravljanju na području nacionalnog parka. Ovakve preporuke daju i autori iz regiona.

„Za dugoročnu održivost zaštićenih područja nužno je partnerstvo meštana, pri čemu učešće lokalnih zajednica mora započeti s planiranjem zaštićenog područja, mora biti održavano tokom odlučivanja i proglašavanja i mora se produžiti na upravljanje i nadzor, ali i podelu koristi koje proizlaze iz funkcionisanja parka“⁸

Nažalost, uvođenje stručnog saveta i saveta korisnika zakonska je obaveza samo za nacionalne parkove ali ne i za ostale vrste zaštićenih prirodnih područja.

⁷ Kosović M. (2006): Modeliranje upravljanja zaštićenim područjima na primeru upravljanja „Park-šume Marjan”, magistarski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split.

⁸ Samofinansiranje upravljača je važno pre svega zbog ne ostvarivanja profita/koristi od upravljanja zaštićenim područjem, ali i neizvesnosti dobijanja sredstava pri učešću na konkursima pretpriistupnih fondova EU ili drugih organizacija.

2. PARK PRIRODE

Ova vrsta zaštićenog područja je veoma prihvatljiva sa stanovišta upravljanja u odnosu na lokalnu zajednicu, pa i većinu drugih korisnika prirodnog dobra jer je osmišljena sa ciljem održivog razvoja. Prema IUCN kategorizaciji, park prirode pripada V kategoriji koja obuhvata zaštićene kopnene ili morske pejzaže kojima se upravlja pretežno radi zaštite pejzaža. A te pejzaže prepoznatljivih odlika sa znatnim estetskim, ekološkim i/ili kulturnim vrednostima, a često i sa velikom biološkom raznovrsnošću je stvorila interakcija ljudi i prirode tokom vremena. Zbog toga je koncept integralne zaštite od vitalne važnosti za zaštitu, očuvanje i razvoj takvih područja.

Ciljevi upravljanja parkom prirode prema IUCN su:

- očuvanje sklada prirode, tradicionalnih i kulturnih vrednosti, nastavak tradicionalnog korišćenja resursa, gradnje, društvenih i kulturnih manifestacija.
- pospešivanje načina života i delatnosti koje su u skladu sa prirodnom i stvorenim vrednostima; očuvanje raznovrsnosti pejzaža, staništa, vrsta i ekosistema.
- sprečavanje štetnih aktivnosti.
- usklađivanje rekreacije i turizma sa odlikama područja.
- pospešivanje naučne i obrazovne aktivnosti.
- ekonomsko jačanje lokalnih zajednica putem tradicionalne proizvodnje i usluga.

Upravljanje parkom prirode je u nadležnosti države, s tim što mora da se očuva postojeća vlasnička struktura podržana kroz jedinstveno planiranje namene površina i različite fondove.

Iako postoje različite definicije parka prirode u Evropi, prema regulativi u Srbiji „Park prirode je područje dobro očuvanih prirodnih vrednosti sa pretežno očuvanim prirodnim ekosistemima i životinjskim pejsažima, namenjeno očuvanju ukupne geološke, biološke i predeone raznovrsnosti, kao i zadovoljenju naučnih, obrazovnih, duhovnih, estetskih, kulturnih, turističkih, zdravstveno-rekreativnih potreba i ostalih delatnosti uskladištenih sa tradicionalnim načinom života i načelima održivog razvoja“ (čl. 34 Zakona o zaštiti prirode RS). U parku prirode nisu dozvoljene privredne i druge delatnosti i radnje kojima se ugrožavaju njegova bitna obeležja i vrednosti.

Park prirode se proglašava uredbom Vlade Republike Srbije. Uredba o zaštiti sadrži opis granica, režime i mere zaštite, veoma detaljno navedeno šta se obezbeđuje, odnosno privredni i infrastrukturni sadržaj zaštićenog područja, obaveze upravljača, šta treba da obuhvati plan upravljanja, izvore finansiranja. Posebno važan segment upravljanja je i obaveza upravljača da „uspostavlja i razvija saradnju sa vlasnicima i korisnicima zemljišta i drugih nepokretnosti, posebno sa lokalnim stanovništvom, javnim preduzećima i drugim privrednim subjektima na čuvanju, održavanju, uređenju i korišćenju zaštićenog područja“.

2.1. Problemi upravljanja parkom prirode u Srbiji

Broj parkova prirode nije veliki u odnosu na druge vrste zaštićenih područja u Srbiji. U Vojvodini ima 11 parkova prirode i u centralnoj Srbiji šest. Ukupna površina parkova prirode u Vojvodini iznosi oko 5.603 ha, dok u centralnoj Srbiji iznosi oko 291.309 ha.⁹ Osim izuzetno velike razlike u ukupno zaštićenoj površini, posebno značajna razlika sa stanovišta upravljanja je i činjenica da parkovima prirode u Vojvodini upravljaju različite organizacije i javna preduzeća, dok u centralnoj Srbiji samo jedan park prirode nije poveren na upravljanje JP „Srbijašume“.¹⁰ Površina PP „Šargan – Mokra Gora“ iznosi oko 10.813 ha, pa se može zaključiti da je sistem upravljanja parkovima prirode u centralnoj

⁹<https://www.zzps.rs/wp/parkovi-prirode/>

¹⁰JP „Srbijašume“ je centralizovano preduzeće osnovano 90-ih godina XX veka, gde se sve odluke donose isključivo po hijerarhiji od vrha naniže. Planovi i programi šumskih gazdinstava kao osnovnih jedinica preduzeća moraju biti odobreni u odgovarajućim sektorima Direkcije JP „Srbijašume“. Planiranje i monitoring uspešnosti ostvarenja planiranih ciljeva su isključivo deo unutrašnjih resora javnog preduzeća i eksterne evaluacije Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodopрivrede. Više o organizacionoj strukturi JP „Srbijašume“ na sajtu <http://www.srbijasume.rs/organiz.html>

Srbiji gotovo uniforman. Imajući navedeno u vidu, opredelili smo se da analizu problema sprovedemo na područjima kojima upravlja JP „Srbijašume“, što bi bio reprezentativni uzorak s obzirom na površinu zaštićenih područja kojima upravlja.

U pet parkova prirode koji su povereni na upravljanje JP „Srbijašume“, ukupno 280.496 ha, programi upravljanja se donose bez javnih rasprava i konsultacija sa lokalnom zajednicom. Nema jasno definisane procedure kako da se na tom zadatku radi, a nema ni jasnog mehanizma kontrole stepena ostvarene saradnje sa lokalnom zajednicom.

Planiranje i monitoring uspešnosti ostvarenja planiranih ciljeva su isključivo deo unutrašnjih resora javnog preduzeća i eksterne evaluacije Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. O planiranju unutar zaštićenog područja izveštava se Ministarstvo zaštite životne sredine i Zavod za zaštitu prirode Srbije. Ovakav sistem upravljanja u potpunosti isključuje sve zainteresovane strane na lokalnu.

Poseban problem je i to što u parkovima prirode koji su dati na upravljanje „Srbijašumama“ rade i druga javna preduzeća izrazito komercijalnog karaktera. Tako na primer, na području Parka prirode „Stara planina“ svoju delatnost obavljaju i JP „Skijališta Srbije“, JP „Stara planina“ kao i ranije formirana JP „Elektroprivreda Srbije“ (EPS) i JP „Srbijavode“. Rukovodstva pomenutih JP-a često planiraju projekte kojima nije mesto u zaštićenim prirodnim dobrima, projekte koji u velikoj meri utiču na biodiverzitet i koji dovode do sukoba interesa. Donošenje odluka po vertikali sa vrha, dovodi do toga da na terenu ne postoji horizontalna saradnja, tj. saradnja između samih regionalnih akterova politike zaštite prirode. To često dovodi i do sukoba sa lokalnom zajednicom. Tako se, u Nacionalnom programu zaštite životne sredine, o uzrocima problema u zaštićenim prirodnim dobrima kaže sledeće:

- izostanak efikasne inter-resorne i inter-sektorske saradnje u oblasti zaštite biodiverziteta i neprimenjivanje kriterijuma zaštite biodiverziteta u relevantnim sektorskim politikama razvoja;
- neefikasan sistem i mehanizam upravljanja nacionalnim parkovima, ramsarskim područjima, rezervatima biosfere i drugim zaštićenim područjima;
- neodgovarajuće upravljanje šumskim ekosistemima u zaštićenim područjima;
- nepostojanje odgovarajućih ekonomskih i finansijskih instrumenata u funkciji evaluacije biodiverziteta, geodiverziteta, zaštite prirode i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima;

12

2.2. Zaštite prirode na Staroj planini

Kada je doneta uredba o proglašenju Parka prirode „Stara planina“ 1997. godine („Službeni glasnik RS“, br. 19/1997), JP „Srbijašume“, koje je formirano 1991g, je proglašeno za staraoca. Međutim, nakon desetak godina pojavljuju se problemi u upravljanju, jer se upravljanje šumskim rezervatima u mnogome razlikuje od upravljanja parkom prirode.

Problemi koji su počeli lagano da se razvijaju mogu se podeliti na konkretnе probleme na terenu i probleme institucionalne prirode.

Razvoj zaštite prirode na Staroj planini i ostvarivanje investicija, odnosno privredne delatnosti najčešće pojedinačnih investitora za kratko vreme se našao u raskoraku. Tokom prvih desetak godina parka prirode, izведен je priličan broj investicija, međutim njihova distribucija je bila neravnomerna. Samo na teritoriji katastarskih opština Ravno Bučje i Crni Vrh, obe pripadaju Opštini Knjaževac, izvedeno je ukupno 11 mini hidroelektrana (Mijović, ed., str. 36, 2006). Korišćenje mineralnih sirovina i pokretanje njihove eksploracije (Kalna, Aldinačka reka,...) kao i brojni manji kamenolomi, takodje su uticali na degradaciju životne sredine, a time i prirode. Iako se turizam prepoznaje kao delatnost koja pripada održivom razvoju, devedesetih godina je došlo do neplanskog formiranja vikend zona na Staroj planini, čime je ugrožena jedna od malobrojnih tresava – Jabučko Ravnište. U tom periodu su formirani i pojedini ribnjaci za uzgoj kalifornijske pastrmke, sakupljane su biljne i životinjske vrste najčešće bez pribavljenih uslova zaštite prirode.

Zaštitom i razvojem Parka prirode „Stara planina“, u tom periodu JP „Srbijašume“ bavilo se u izvesnoj meri, ponajviše obeležavanjem granica prirodnog dobra, nadzorom nad rezervatima prirode, pojavnama krivolova i sporadično promocijom zaštićenog prirodnog dobra. Saradnja sa lokalnom zajednicom se odvijala i dalje dominantno za šumske poslove.

Ovakvoj situaciji pogodovalo je i nepostojanje podzakonskih akata, a takođe i namenskih planskih osnova za upravljanje i uređenje zaštićenog područja. Valja pomenuti, da je tek 2006. godine doneta Strategija zaštite, razvoja i uređenja Stare planine, a Uredba o utvrđivanju Prostornog plana područja Parka prirode i turističke regije Stara planina („Službeni glasnik RS“, br. 115/2008).¹¹ Zatim je 2009. godine doneta nova Uredba o zaštiti Parka prirode „Stara planina“ („Službeni glasnik RS“, br. 23/2009),¹² kojom su bili definisani režimi zaštite u prirodnom dobru.

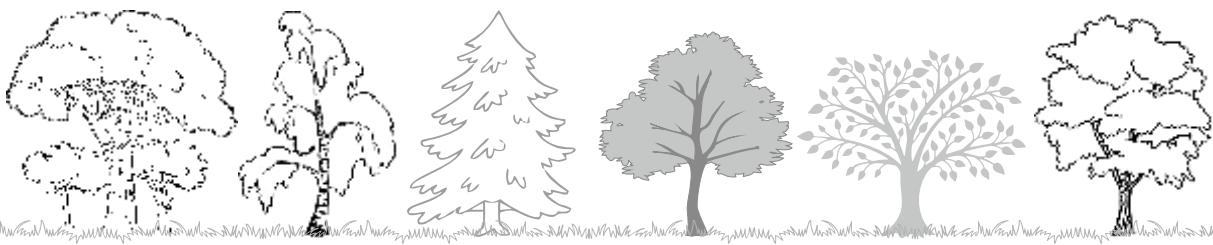
Da bi potkrepili pomenute stavove članovi Društva Stara planina su tražili na uvid, i na osnovu zakona o pristupu informacijama od javnog značaja dobili od JP „Srbijašume“ Programe upravljanja i Izveštaje o ostvarivanju.

Analiza Izveštaja o ostvarivanju Programa upravljanja Parkom prirode „Stara planina“ za period 2015-2019. godina¹³ cilju utvrđivanja razlika u odnosu na Program upravljanja, predstavlja polazni korak u utvrđivanju nepravilnosti koje mogu da se javе. Zbog toga je izvršena detaljna analiza Izveštaja za svaku godinu pojedinačno i zapažanja su tako i prikazivana.

Opšti utisak je da su Izveštaji tipskog sadržaja, čiji je redoslad za poneku godinu promenjen. Osim toga zapaža se da se za promene broja zaposlenih u parku prirode ne daje objašnjenje, kao i da se često prikazuju radovi koji nisu obavljeni i to tabelarno uz upisivanje 0, što zбуjuje čitaoca i daje privid mnogo aktivnosti. Takođe se prikazuje i deo aktivnosti koji je strogo šumarska delatnost, odnosno iz osnovne delatnosti Upravljača, na osnovu čega se vidi konstantno preplitanje i slabija fokusiranost na zaštićeno prirodno dobro. Poglavlja kao što su: Prioritetni zadaci naučnoistraživačkog i obrazovnog rada imaju gotovo potpuno iste aktivnosti iz godine u godinu; ili kod Promocije vrednosti PP (VI) Upravljanje posetiocima, se ne prikazuje ni okvirna brojka posetilaca, a izrazi veliki broj posetilaca, meta posetilaca iz zemlje i inostranstva ne odražavaju stanje, kako je lepo dato za ultra maraton oko 800 posetilaca (na žalost i ovaj broj posetilaca se prepisuje iz godine u godinu).

Ako se posmatra finansijski aspekt, onda se zapaža da se dobar deo aktivnosti finansira iz naknada, čak i aktivnosti koje su iz šumarskog domena, što bi ukazivalo da je prihod parka prirode na značajnom nivou. Osim toga nejasan je i priličan broj vozila koja su nabavljena, pa čak i po vrsti. Generalno je finansijski aspekt obrađen bez jasnog prikaza, tako da se realna finansijska slika ne može da stekne.

Analizu možete preuzeti sa sajta Društva Stara planina www.drustvostaraplanina.org.rs

¹¹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/reg/viewAct/1bae948b-5506-4010-8c93-528d7ad1816d>

¹² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/reg/viewAct/3cb58e95-1bdc-4f55-a225-4a74f3f8f2bc>

¹³ Analiza Izveštaja ... (2015-2019) se nalazi na sajtu Društva za zaštitu životne sredine Stara planina.

3. PLANIRANJE UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PODRUČJEM

Upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom ostvaruje se na osnovu plana upravljanja koji ima različite definicije, ali u većini zemalja to je pisani dokument na osnovu kojeg se uređuje zaštita geo-, bio- i predeone raznovrsnosti, odnos prema resursima i njihovom korišćenju, način implementacije predviđenih rešenja i smernice za sve zainteresovane strane, a pre svih lokalnu zajednicu. Period važenja plana upravljanja varira od pet do deset godina.

Jedna od boljih definicija glasi: „Plan upravljanja je dokument koji izlaže osnovnu i razvojnu filozofiju parka i obezbeđuje strategije za rešavanje problema i postizanje identifikovanih ciljeva upravljanja u periodu od deset godina. Zasnovano na tim strategijama, programima, mehanizmima i veštinama podrške neophodnih za efikasno delovanje parka, takođe su identifikovani prihvat posetilaca i dobробit zajednice. Putem brižljivog planiranja, posmatran je uticaj parka na regionalni kontekst ali i uticaj regiona na park (Young and Young, 1993, preuzeto od Thomas L, Middleton J., str. 7, 2003).“

U Srbiji poimanje plana upravljanja, a na osnovu Zakona o zaštiti prirode, obuhvata „... način sproveđenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim područjem, smernice i prioritete za zaštitu i očuvanje prirodnih vrednosti zaštićenog područja, kao i razvojne smernice, uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva (čl. 52).“

Sadržaj plana upravljanja

Upravljač prirodnog dobra je u obavezi da uradi plan upravljanja, koji ima rok važnosti deset godina. Sadržaj plana upravljanja je propisan Zakonom o zaštiti prirode RS i prema članu 53. sadrži:

- 1) prikaz glavnih prirodnih i stvorenih vrednosti, kao i prirodnih resursa;
- 2) ocenu stanja životne sredine zaštićenog područja;
- 3) pregled konkretnih aktivnosti, delatnosti i procesa koji predstavljaju faktor ugrožavanja zaštićenog područja;
- 4) dugoročne ciljeve zaštite, očuvanja i unapređenja i održivog razvoja;
- 5) analizu i ocenu uslova za ostvarivanje tih ciljeva;
- 6) prioritetne aktivnosti i mere na zaštiti, održavanju, praćenju stanja i unapređenja prirodnih i stvorenih vrednosti;
- 7) prioritetne zadatke naučnoistraživačkog i obrazovnog rada;
- 8) planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih vrednosti, razvoju i uređenju prostora;
- 9) prostornu identifikaciju planskih namena i režima korišćenja zemljišta;
- 10) aktivnosti na promociji vrednosti zaštićenog područja;
- 11) studijsku (istraživačku), programsku, plansku i projektну dokumentaciju potrebnu za sproveđenje ciljeva i aktivnosti;
- 12) oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom i drugim vlasnicima i korisnicima nepokretnosti;
- 13) aktivnosti i mere na sproveđenju plana sa dinamikom i subjektima realizacije plana upravljanja i način ocene uspešnosti njegove primene;
- 14) finansijska sredstva i druge materijalne pretpostavke za izvršavanje poverenih poslova u upravljanju zaštićenim područjem i način njihovog obezbeđivanja.

15

Izrada i usvajanje nekog planskog akta predstavlja zakonski regulisanu proceduru. Iako se na prvi pogled može učiniti da sama procedura nema bitnog značaja za upravljanje prirodnim dobrom, to ipak nije malo važan korak, a posebno za lokalnu zajednicu i druge korisnike prostora i zainteresovane strane.

3.1. Ostale vrste planova od značaja za upravljanje

Iako neupućenima može da se čini da je plan upravljanja najrelevantniji dokument po kojem se odvija upravljanje u zaštićenom prirodnom dobru, ipak nije tako jednostavno. Za svako prirodno dobro postoje i drugi planovi prema kojima se vrše aktivnosti, a svi oni stoje u hijerarhijskom redu.

Prvi plan koji sadrži opis i analizu stanja prirodnog dobra, i na osnovu toga ciljeve, principa i operativne principa razvoja tog područja je prostorni plan područja posebne namene. Prema zakonu o planiranju i izgradnji RS („Službeni glasnik RS“, br....) u članu 21 piše: „Prostorni plan područja posebne namene donosi se za područja koja zahtevaju poseban režim organizacije, uređenja i zaštite prostora, projekte od značaja za Republiku Srbiju ili za područja određena Prostornim planom Republike Srbije, ili drugim prostornim planom, a naročito za:

- 1) Područje sa prirodnim, kulturno-istorijskim ili ambijentalnim vrednostima;“

Elementi koji pripadaju uređenju nekog područja, a time i prirodnog dobro ukoliko je ustanovljeno, nalaze se takođe u regionalnom prostornom planu i prostornom planu jedinice lokalne samouprave.

Regionalni prostorni plan se donosi za veće prostorne celine sličnih osobenosti, koje su usmerene ka zajedničkim ciljevima i projektima prostornog razvoja. Prema zakonu o planiranju i izgradnji RS („Službeni glasnik RS“, br....) u članu 18 piše da se ovim planom propisuje osim ocene postojećeg stanja i koncepcije prostornog razvoja i:

- „5) principi i propozicije zaštite, uređenja i razvoja prirode i prirodnih sistema;
- 10) mere zaštite, uređenja i unapređenja prirodnih dobara i nepokretnih kulturnih dobara;
- 12) mere zaštite životne sredine.“

I prostorni plan jedinice lokalne samouprave (grada ili opštine) određuje smernice za razvoj delatnosti i namenu površina, tako da je njime definisana planirana zaštita, uređenje, korišćenje i razvoj prirodnih i kulturnih dobara i životne sredine (Zakon o planiranju i izgradnji RS, član 20, tačka 7).

Hijerarhijski dobro zamišljeno upravljanje prostorom i zaštićenim prirodnim dobrima ima ipak nesklad zbog toga što se interesi lokalne samouprave ne moraju da poklapaju sa interesima zaštite prirode pre svega u smislu mogućnosti razvoja prirodnog dobra i korišćenja resursa na njegovoj teritoriji.

Planovi koji imaju ili mogu imati uticaja na plan upravljanja

U koliko je upravljač prirodnog dobra javno preduzeće ili organizacija koja ima drugi oblik organizovanja,¹⁴ i ima svoju osnovnu delatnost, a upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom predstavlja sekundarnu ili tercijarnu delatnost, onda osim plana upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom, sledeći planovi imaju i te kako značaj:

- Godišnji program poslovanja,
- Plan javnih nabavki,
- Plan poslovnih aktivnosti,
- Finansijski plan.

Obaveza javnog preduzeća propisana članovima 59 i 60, Zakona o javnim preduzećima („Službeni glasnik RS“, br. 15/2016) je donošenje godišnjeg programa poslovanja, koji sadrži: planirane izvore prihoda i pozicije rashoda po namenama; planirane nabavke; plan investicija; planirani način raspodele dobiti, odnosno planirani način pokrića gubitka i druge elemente koji su manje relevantni za upravljanje prirodnim dobrom. Saglasnost na godišnji program poslovanja daje osnivač javnog preduzeća, odnosno Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave.

¹⁴Preduzeće koje obavlja delatnost od opšteg interesa predstavlja javno preduzeće, a osniva ga Republika Srbija, autonomna pokrajina ili jedinica lokalne samouprave. Osim javnog preduzeća, delatnost od opšteg interesa mogu da obavljaju: društvo s ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo (društvo kapitala), zavisno društvo ili drugo društvo kapitala i preduzetnik (Zakon o javnim preduzećima, čl. 3).

Plan javnih nabavki predstavlja izuzetno važan segment u upravljanju prirodnim dobrom, posebno kod javnih preduzeća. Pod javnom nabavkom se podrazumeva nabavka dobara, radova i usluga koju naručilac finansira u iznosu koji prelazi 50% ukupne sume, i ako postoje i druga pravila (čl. 2, 4,5,6,6a Zakona o javnim nabavkama).

Plan poslovnih aktivnosti predstavlja deklarativni dokument kojim javno preduzeće iznosi svoje namere za kalendarsku godinu shodno poslovnoj politici i prioritetima delatnosti koju obavlja. Primera radi, JP „Srbijašume“ kao upravljač nad najvećim brojem zaštićenih prirodnih dobara u Srbiji, u izvodu iz ovog plana za 2019. godinu navodi:

„Očuvanje, zaštita, unapređenje, promovisanje i održivi razvoj zaštićenih područja predstavljaju prioritetne poslove JP „Srbijašume“ kao upravljača zaštićenim područjima.

Javno preduzeće za gazzdovanje šumama „Srbijašume“ kao najveći upravljač zaštićenih područja u Srbiji (upravlja sa 49 zaštićena područja, površine 333.510,86 ha, što čini 50% površine ukupno zaštićenih područja u Srbiji) ima obavezu da obezbedi sprovođenje propisanih režima zaštite, kontroliše njihovo poštovanje od strane svih korisnika zaštićenog područja, uskladi planska dokumenta (planove, programe i osnove) sa aktom o zaštiti i unapredi upravljanje zaštićenim područjima koja su mu poverena na upravljanje od strane Vlade Republike Srbije, Grada Beograda i lokalnih samouprava (str. 2).¹⁵

Ilustrativno je navesti, da se kod ovog upravljača, iz godine u godinu menja samo deo teksta u kojem se navodi broj zaštićenih područja kojima upravlja, njihova ukupna površina i procenat u odnosu na ukupnu površinu zaštićenih područja u Srbiji (<http://www.srbijasume.rs/planizv.html>).

3.2. Vrste planova koje su povezane sa planom upravljanja

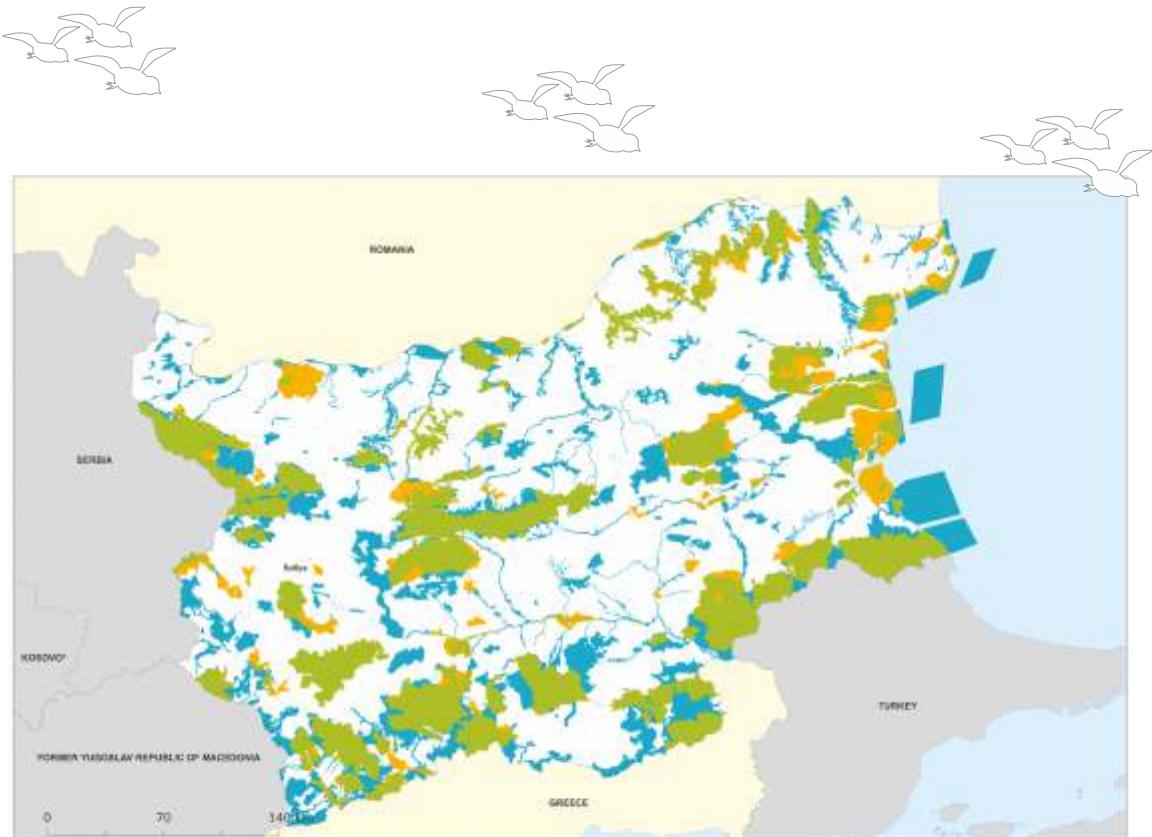
U zavisnosti od modela zaštite prirodnih dobara, u pojedinim zemljama postoje i druge vrste planova koje predstavljaju konkretizovanje određenih aktivnosti u skladu sa planom upravljanja. Ti planovi se mogu a ne moraju da rade i predstavljaju ih:

- Plan zoniranja predstavlja plan kojim se jasno definišu zone zaštite, način njihovog uređenja i korišćenja. Ovim planom se doprinosi primeni plana upravljanja. U Srbiji je zoniranje sastavni deo studije zaštite u kojoj su definisani režimi zaštite, a zabranjene i aktivnosti koje se ograničavaju su odredene Zakonom o zaštiti prirode (čl. 35). Osim toga, „Vlada bliže propisuje režime zaštite, postupak i način njihovog određivanja i objekte, radove i aktivnosti koji su zabranjeni ili ograničeni (čl. 35).“ Iako izgleda kao dobar model, treba reći da se u aktima o zaštiti prirodnih dobara u većini slučajeva zabrane i ograničenja propisuju uniformno.
- Sektorski plan (plan konkretnog područja u okviru prirodnog dobra) bi bio ekvivalent generalnom urbanističkom planu, a njime se preciznije određuju razvojni projekti. Ova vrsta plana se u nas ne radi, već se na osnovu projektne dokumentacije određuju mere zaštite u okviru uslova zaštite prirode, čime je inicijativa i vizija upravljanja prepustena inicijativi investitora.
- Razvojni plan se izrađuje po potrebi i najčešće razrađuje konkretnu investiciju i moguće uticaje na površini ili duž trase budućih radova.
- Plan uređenja objekta, odnosno temeljnih vrednosti i neposrednog prostora, predstavlja plan kojim se potpuno razrađuju sve aktivnosti na uređenju. U prirodnim dobrima u Srbiji, se uređenje objekata vrši na osnovu projekta za koji su na osnovu koncepta uređenja izdati uslovi zaštite prirode. Na tako urađen projektat, saglasnost za izvođenje daje najčešće resorno ministarstvo koje može a ne mora da traži mišljenje o usklađenosti projekta sa uslovima zaštite prirode. Mišljenje o usklađenosti daje organizacija za zaštitu prirode i ono nije obavezujuće.
- Plan konzervacije se obično odnosi na zaštitu kulturnih dobara i neposrednog okruženja. U Srbiji je ranije bila praksa da analizu prirodnog okruženja i elaborat o zaštiti vrši organizacija za

¹⁵<http://www.srbijasume.rs/pdf/Posl2019c.pdf>

zaštitu prirode, ali od pre nekog vremena je promenjeno, shodno čl. 3 Zakona o kulturnim dobrima „Zaštićena okolina nepokretnog kulturnog dobra uživa zaštitu kao i kulturno dobro.“ Na osnovu toga, u slučaju preduzimanja mera tehničke zaštite i drugih radova na zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra, izvođač radova je dužan da pribavi saglasnost i dokumentaciju u skladu sa zakonom.

- Master plan je osmišljen 80-ih godina 20. veka u SAD i Kanadi kao uputstvo za zaštitu parkova, njihovo uređenje, predstavljanje i razvoj. U to vreme je Eidsvik „obrazlagao da „master plan“ obuhvata izvestan stepen nerealne trajnosti kroz dokument (preuzeto od Thomas L. Middleton J., 2003, str. 8).“ Međutim, i ako plan uređenja predstavlja kompleksan pojam, master plan je poslužio za ostvarivanje specifičnih ciljeva u zaštićenim prirodnim dobrima. U Srbiji je u Zakonu o turizmu (čl. 9) definisan strategijski master plan koji se donosi za prioritetnu turističku destinaciju. Prvi master plan za neko prirodno dobro u Srbiji, mada ne nosi takav naziv, jeste Uredba o utvrđivanju Prostornog plana područja Parka prirode i turističke regije Stara planina (2008). Ova Uredba je izazvala i još uvek izaziva mnogo kontraverzi zbog pojedinih rešenja/objekata koja su njome predviđena.

Natura 2000 – Birds and Habitats Directives
Bulgaria

900

Maths Direct 08456 1999

Hannover Directive 91/450/EWG (pSCL, SCL, SAC)

Notes - in parts of sites - properties as designated under both Definitions

• 100 •

Received: 10/10/2011; revised: 10/10/2011; accepted: 10/10/2011
Published online: 10/10/2011
DOI: 10.1007/s00102-011-0837-0

Karta područja ekološke mreže NATURA 2000

4. PARKOVI PRIRODE U SVETLU NATURA 2000

Usled ubrzanih smanjenja biodiverziteta krajem XX i početkom XXI veka u Evropskoj uniji (EU) je uspostavljen pravni i politički instrument za ispunjavanje ključnih obaveza prema prirodi, ekološka mreže NATURA 2000 koji državama članicama omogućava koordinirane aktivnosti bez obzira na političke ili administrativne granice.

Ekološka mreža područja za zaštitu prirode širom EU ustanovljena je u skladu sa Direktivom o staništima.¹⁶ Cilj mreže je da se osigura dugotrajni opstanak najvrednijih i najugroženijih vrsta i njihovih staništa u Evropi. Sastoje se od posebnih područja za očuvanje staništa i vrsta (Special Areas of Conservation - SAC) koja su zemlje članice proglašile, a takođe uključuje i Područja posebne zaštite za očuvanje vrsta ptica i migratornih vrsta (Special Protection Areas - APS) koja se proglašavaju na osnovu Direktive o pticama.¹⁷

Područja ekološke mreže NATURA 2000 su područja koja doprinose održivom razvoju i u kojima nisu zabranjene, već kontrolisane antropogene aktivnosti. Njihov izbor se zasniva na naučnim kriterijumima, kao što su veličina i gustina populacija ciljnih vrsta, ekološki kvalitet područja na kome se nalazi određeni stanišni tip i drugo.

Pri selekciji i proglašavanju područja ekološke mreže Natura 2000 sve zemlje članice, kao i zemlje kandidati, moraju da prođu tri faze dijaloga sa Evropskom komisijom:

- I. Priprema nacionalnog popisa/inventara potencijalnih područja za ekološku mrežu NATURA 2000. Na osnovu spiska Direktive o staništima, vrše se naučna istraživanja svakog pojedinačnog staništa ili vrste na nacionalnom nivou, a zatim se određuju najvažnija područja koja će ući u nacionalni popis potencijalnih Područja od značaja za EU.
- II. Određivanje Područja od značaja za EU (Site of Community Importance - SCI). Na biogeografskim seminarima koje organizuje Evropski tematski centar o zaštiti prirode i biodiverzitetu (The European Topic Centre on Nature Protection and Biodiversity) Evropske agencije za životnu sredinu, raspravlja se o preliminarnom nacionalnom popisu područja, kako bi se konačno odredila područja od značaja za EU
- III. Nominacija Posebnih područja zaštite (SAC). Nakon proglašenja SCI područja zemlja članica treba, u periodu od šest godina, da ih proglaši Posebnim područjima zaštite (SAC) prema nacionalnoj regulativi. To može učiniti na tri načina: zakonima, propisima ili ugovorom. Nakon što je proglašenje obavljeno, zemlja članica preuzima punu odgovornost za održavanja povoljnog statusa zaštite vrsta i staništa radi kojih su područja proglašena.

Pregled svih područja ekološke mreže NATURA 2000 u Evropi,¹⁸ pruža ključne informacije o određenim vrstama i staništima, podatke o veličini populacije i informacije o statusu zaštite.

4.1. PAN Parks - Dobra zamisao zaštite evropske divljine ali bez podrške

PAN Parks je nevladina organizacija za zaštitu evropske divljine, koju je 1998. godine osnovao WWF i Holandska turistička kompanija Molekaten, sa ciljem da u Evropi stvori nacionalne parkove po modelu Jelouston i Josemita (SAD).

Cilj organizacije je bio stvaranje mreže evropskih područja divljine u kojima su divljina i visokokvalitetni turistički sadržaji uravnoteženi sa zaštitom životne sredine i održivim lokalnim razvojem. Ostvarivanje cilja bi se postiglo kroz proces revizije i verifikacije (provere), omogućavajući sertifikovanje parkova koji ispunjavaju određene standarde, u kombinaciji sa političkim zastupanjem na nacionalnom i evropskom nivou.

¹⁶Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora.

¹⁷Prvobitna direktiva iz 1979. godine izmenjena je 2009. i sada glasi: Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds.

¹⁸<https://natura2000.eea.europa.eu/#>

PAN Parks je sistem sertifikacije područja divljine u Evropi koji ima za cilj promociju visokog standarda upravljanja zaštićenim područjem, kao i uzajamnu podršku lokalnim poslovnim partnerima i saradnju među njima.

Glavni uslov za sertifikaciju zaštićenog područja je da ima površinu 100 km² i više (10.000 ha) gde se flora i fauna razvijaju spontano i bez ljudske intervencije. Upravljanje ovim područjima mora biti na održiv način u smislu zaštite prirode i turizma. Delatnosti koje su povezane sa korišćenjem resursa koji su povezani sa lovom, ribolovom, sećom, ispašom, košnjenjem i rudarstvom nisu dozvoljeni.

Lepo osmišljeni koncept za zaštitu evropske divljine PAN Parks organizacije, privukao je do sada 13 zaštićenih područja i među njima čak dva iz Bugarske.

Sertifikovani PAN Parkovi

1. Central Balkan National Park, Bulgaria	8. Borjomi-Kharagauli National Park, Georgia
2. Fulufjället National Park, Sweden	9. Southwestern Archipelago National Park, Finland
3. Majella National Park, Italy	10. Peneda-Gerês National Park, Portugal
4. Oulanka National Park, Finland	11. Soomaa National Park, Estonia
5. Paanajärvi National Park, Russia	12. Dzūkija National Park, Lithuania
6. Retezat National Park, Romania	13. Küre Mountains National Park, Turkey
7. Rila National Park, Bulgaria	

Pored upravljanja zaštićenim područjem, partneri PAN Parka takođe podležu sertifikaciji. To su lokalna preduzeća koja svoju delatnost ostvaruju u kontaknoj zoni ili u parku, a većina njih se odnosi na različite vrste turističkih usluga. Podržavajući lokalne partnere PAN Parka, deo ostvarenih prihoda ide za podršku održivom turizmu u zaštićenom području.

22

PAN Parks organizacija je podnela zahtev za bankrot u maju 2014. godine u Holandiji, ali joj je sud uskratio status i trebala je da bude likvidirana. Pa ipak, organizacija je nastavila da postoji sa modifikovanim ciljevima i redefinisanom misijom koja sada glasi:

Naša misija je širenje svesti i pružanje informacija kako bismo spasili ono što je ostalo od naše prelepne divljine. Takođe podstičemo ljude da se što više prebace na obnovljive izvore energije. Objavljivaćemo sve obrazovne sadržaje o solarnoj energiji u okviru naše kampanje prelaska na obnovljivu energiju.

PAN Parks develops a network through linking wilderness protected areas in Europe: best of Europe's wilderness

Mreža zemalja u Evropi koje su sertifikovale PAN parks područja

5. PRIMERI DOBRE PRAKSE IZ EVROPE

5.1. Parkovi prirode u Bugarskoj i ekološka mreža

Zaštita prirode u Bugarskoj ima dugu tradiciju i mada su kategorije zaštićenih područja uskladene sa IUCN klasifikacijom, mreža zaštićenih prirodnih dobara iznosi svega oko 5% ukupne teritorije države. Na suprot tome, od kada je Bugarska postala članica EU 2007. godine do sada, ukupna površina ekološke mreže NATURA 2000 iznosi 34,9 % teritorije, što ukazuje na izuzetno veliki i značajan biodiverzitet.

Ekološku mrežu NATURA 2000 čini 354 proglašena područja, odnosno 234 staništa (habitata) i 120 područja za očuvanje vrsta divljih ptica i migratornih vrsta. Od ukupnog broja područja NATURA 2000, postoji 13 mešovitih područja gde se granice preklapaju prema obe direktive koje obuhvata ekološka mreža. Do oktobra 2020. godine, iako je proglašenjem područja ekološke mreže preuzeila punu odgovornost za održavanja povoljnog statusa zaštite vrsta i staništa radi kojih su područja proglašena, dalje utemeljenje prema nacionalnoj regulativi nije do kraja sprovedeno, odnosno:

- Donete su uredbe o zaštiti za sva područja za zaštitu divljih ptica, međutim samo 36 uredbi za zaštitu staništa (habitat).
- Planovi upravljanja zaštićenim područjem su urađeni samo za sedam područja.

Ovakav raskorak između proglašenja područja i daljeg razvoja je posledica slabog zalaganja na nacionalnom nivou, što je svakako povezano sa finansijskim sredstvima koja treba izdvajati iz budžeta Republike.

Zaštita područja prema nacionalnoj regulativi se sprovodi na osnovu Akta o zaštiti, kojim se propisuju granice i režimi zaštite, a takođe i mere zaštite i preporuke održivog razvoja. Na osnovu akta o zaštiti, vrši se procena kompatibilnosti, odnosno usklađenosti potencijalnih antropogenih aktivnosti sa ciljem dobijanja odgovora da li može i ako može, pod kojim uslovima da se realizuje investicija. Ukoliko je odgovor potvrđan, onda se tačno definišu mere i uslovi zaštite za datu investiciju kako bi se smanjio ili potpuno neutralisao uticaj na zaštićeno područje, što je veoma redak slučaj. Dešava se u pojedinim slučajevima da se i sudskim putem vrši revizija rešenja/dozvole o realizaciji investicije, čime se zvanično zabranjuje realizacija projekta štetnog po prirodu i živi svetu.

Upravljanje područjima ekološke mreže NATURA 2000 u Bugarskoj ima nedostatke koji ozbiljno utiču na kvalitet zaštićenih područja, a među njima se izdvajaju:

- Nedostak uredbe o zaštiti za većinu staništa, a sa time nedostaje i sistematsko upravljanje tim područjima jer nisu određeni upravljači, pa tako ne postoje planovi upravljanja, a ni ciljevi i mere zaštite.
- Aktivno upravljanje zaštićenim područjem sprovodi se putem pojedinačnih projekata, što rezultira: nesistematičnim pristupom područjima; zaštitom određenih vrsta i staništa na osnovu specifičnih ciljeva, dok izostaje sistematsko planiranje na nivou celog zaštićenog područja.
- Nedostatak kontinualnog monitoringa zaštićenih područja. Naime, monitoring svih područja bi trebalo da se odvija kontinualno između dva izveštaja o statusu očuvanosti vrsta i staništa NATURA 2000. Izveštavanje Evropske komisije (EC) vrši se na šest godina, što je dovoljno dug period da se sproveđe monitoring. U poslednja dva ciklusa izveštavanja EC o stanju područja NATURA 2000, monitoring je sproveden samo u prvom ciklusu, što ukazuje da pravi uvid o svim tim područjima ipak ne postoji.

5.1.1. Primeri sukoba interesa u područjima NATURA 2000 i kako se oni rešavaju

Svi parkovi prirode u Bugarskoj su deo ekološke mreže NATURA 2000. Izuzev Parka prirode „Rusenski Lom“ na Dunavu, kod svih ostalih parkova se granice zaštićenog područja poklapaju sa granicama područja NATURA 2000. Stanje zaštite ovih područja je sledeće:

- U drugom ciklusu izveštavanja EC o stanju područja NATURA 2000, svi parkovi prirode su zbog statusa, odnosno pripadnosti ekološkoj mreži dobili više finansijskih sredstava iz budžeta. Ovome je doprinela i činjenica da oni imaju upravljačku strukturu.

- Za područja koja nemaju upravljača, a pripadaju ekološkoj mreži, postoji predlog Ministarstva životne sredine i voda Republike Bugarske da se ustanovi Regionalni inspektorat za životnu sredinu i vode. Predlog zajednice zaštitara je da takav status ima Direkcija parkova koja već postoji. I pored toga, još uvek nema konačnog rešenja za ovo pitanje, iako EC upozorava da Bugarska odobrava projekte u ekološkoj mreži koji nemaju ocenu kompatibilnosti/ usklađenosti.
- Za ostala područja ekološke mreže postoji mogućnost da različite organizacije sprovode projekte zaštite prirode u koordinaciji sa vlasnicima zemljišta. Zbog toga je EC pozvala Bugarsku da poveća ulaganja u ekološku mrežu NATURA 2000.

Veliko područje Zapadna Stara planina i Predbalkan koje se nalazi duž granice sa Srbijom predstavlja takođe deo ekološke mreže, ali nema status zaštićenog područja prema IUCN klasifikaciji, odnosno nije zaštićeno prirodno dobro (park prirode), i zbog toga:

- Nema upravljača ni upravljačku strukturu.
- Postoje realizovani različiti projekti zaštite prirode, koji ne obuhvataju celo planinsko područje. Tako je na primer, poslednja procena stanja zaštite medveda na nivou celog područja urađena još 2013. godine i konstatovano je da je stanje nezadovoljavajuće. U sledećem izveštavanju o proceni stanja očuvanosti vrste (medveda) ona se više ne procenjuje na nivou područja, već samo na biogeografskom nivou.

Investicioni projekti su važan pokretač razvoja društva i često se događa da u nekom segmentu utiču na životnu sredinu. Ukoliko su projekti planirani na području ekološke mreže NATURA 2000, onda je obaveza države da oni budu usklađeni sa direktivama o životnoj sredini i prirodi u Evropskoj uniji. Međutim, procena usklađenosti projekta često izostaje i u tom slučaju dolazi do kršenja evropskih direktiva. Takvi slučajevi se uobičajeno rešavaju na nekoliko načina, odnosno bez parničnog postupka, sudskim putem pred Evropskim ili nacionalnim sudom, ili jednostavno obustavom daljeg postupka.

Primeri uspešnih postupanja EC bez pravnog postupka

Najava uspostavljanja ekološke mreže NATURA 2000 u Bugarskoj bio je dug i komplikovan proces sa različitim pristupima Vlade da smanji broj predloženih područja i odloži naučni predlog za područja ekološke mrežu u zemlji. Zahvaljujući službenoj žalbi koju je podnela nevladina organizacija, EC je zapretila suspendovanjem fondova za zaštitu životne sredine ako Vlada ne prihvati naučni predlog. Ovaj pritisak je bio efikasan, i iako je bio odložen, vlada je prihvatile naučni predlog ekološke mreže.

Opšti razvojni plan (ORP) opštine Carevo, usvojen 2008. godine, predviđao je izgradnju na trećini priobalnog dela zaštićenog područja Park prirode Strandža. NVO su podnele formalnu žalbu protiv pozitivnog mišljenja o proceni uticaja na životnu sredinu ORP. Usledila je interna prepiska EC i Ministarstva životne sredine i voda, i ono je povuklo pozitivno mišljenje, usled čega je Master plan za Carevo stavljen van snage do izmene spornog dela.

Primeri sudskih postupaka pred Evropskim sudom

Za 13 godina članstva Bugarske u Evropskoj komisiji, podnet je niz žalbi zbog kršenja Direktive o staništima, EIA direktiva i Procene uticaja na životnu sredinu. Među tim žalbama, dve žalbe su stigle do Evropskog suda pravde (The Court of Justice of the European Union (CJEU) i završene osuđujućom presudom:

- Zaštićeno područje Kaliakra, slučaj C-141/14 – Obustavljanje izgradnje vetroparka usled nepotpune procene kompatibilnosti projekta i prikrivanja zaštićenog područja za ptice.
- Zaštićeno područje Rila - u bafer zoni, slučaj C-97/17 - Obustavljanje projekta usled nepotpune procene kompatibilnosti projekta i prikrivanja ornitološki značajne lokacije (RIA) Rila.

Krivični postupci u toku od strane EC

Nedostatak Uredbi sa definisanim ciljevima i merama zaštite prirode, specifičnim za svako područje ekološke mreže № 20182352. Odlaganje proglašenja svih područja ekološke mreže traje već šest godina, jer to znači pripremu i usvajanje pojedinačnih uredbi, iako je rok istekao još 2014. godine. Kao deo svojih obaveza u vezi sa ovim postupkom, Ministarstva životne sredine i voda izrađuje nacrte uredbi po ubrzanoj proceduri. Poslednji ciklus obuhvatio je 50 nacrta uredbi, za koje je postojao jednomesečni rok za javnu raspravu i komentare vlasnika i zainteresovanih strana.

Nedostatak kvalitativnih ocena usklađenosti i procene uticaja na životnu sredinu, kao i nedostatak procena kumulativnog efekta № 20084461. Ovaj postupak se odnosi na žalbu iz 2008. godine, ali još uvek ne postoje informacije da će Ministarstva životne sredine i voda preduzeti mere u vezi s tim.

Sudski postupci pred nacionalnim sudom

Sudski postupci zbog narušavanja ekološke mreže Natura 2000 nisu malobrojni u Bugarskoj. Predmeti se kreću od nedonošenja uredbe za područja ekološke mreže do nepotpune ocena kompatibilnosti projekata čime se dozvoljavaju ulaganja, odnosno projekti štetni po prirodi.

Poslednji u nizu postupaka, ali najsenzacionalniji primer je u vezi sa žalbom na odluku Ministarstva životne sredine i voda da nema potrebe za sprovođenjem ocene kompatibilnosti i procene uticaja na životnu sredinu Plana upravljanja Nacionalnim parkom „Pirin“, uprkos predviđenom povećanju broja ljudi/turista čije aktivnosti u parku vrše veliki antropogeni uticaj na prirodu.

Pored navedenih primera različitog postupanja, mnogo je pritužbi koje su se završile obustavljanjem procedure (primeri područja ekološke mreže: Staze u Nacionalnom parku „Pirin“; Lift u Nacionalnom parku „Rila“; Put kroz Park prirode „Bulgarka“ itd)

25

5.1.2. Primeri dobre prakse saradnje upravljača sa lokalnom zajednicom

Zaštita prirode, a i životne sredine, usko je povezana sa odnosom ljudi prema okruženju u kome žive i zbog toga je od izuzetnog značaja saradnja Uprave zaštićenog područja sa lokalnom zajednicom. Ukoliko ovom vidu komunikacije upravljač ne posvećuje pažnju, vremenom dolazi do antagonističkog stava lokalnog stanovništva koji ponekad prerasta i u otvoreni sukob. Slučaj potpune konfrontacije nastaje kada se interesi investitora i predstavnika uprave razlikuju od tradicionalnog načina života lokalne zajednice i njihovog poimanja „korisnih“ projekata.

U Bugarskoj, kao i u drugim zemljama postoje i dobri i negativni primeri. O primerima loše prakse ne mora da se govori, ali o dobrim primerima treba jer se iskustva i pozitivni efekti takvih aktivnosti mogu da primenjuju i u drugim zemljama.

Primeri dobre prakse sa lokalnom zajednicom, preduzetnicima i NVO mogu se podeliti na:

- Unapređenje naselja, prirode i uspostavljanje turističke destinacije.
- Revitalizaciju ugroženih vrsta životinja ili biljaka.
- Jednosmerne kampanje (čišćenje životne sredine, zabrana izgradnje/urbanizovanja, sprečavanja seče šume,...).
- Edukaciju o životnoj sredini i ciljevima zaštite prirode.

Unapređenje zaštićenog područja

Park prirode „Vitoša“ se nalazi u blizini Sofije, glavnog grada Bugarske i jedan je od najstarijih parkova u Evropi zbog čega predstavlja posebnu atrakciju. Planina Vitoša je paleovulkanska kupa, sa najvišim vrhom 2290 m n.m. Među brojnim prirodnim i kulturnim vrednostima parka izdvajaju se: četinarska prašuma Zlatni mostovi, brojni vodopadi, meteorološka stanica iz 1935. godine i drugo.

Kao jedan od simbola Sofije, ima podršku brojnih preduzeća iz grada, zahvaljujući čemu se

održava infrastruktura parka (mostovi, česme, aleje, planinarske staze, žičare...). Osim toga, mnoge kompanije žele i da razvijaju infrastrukturu pa se dobrovoljno javljaju, ali ipak Uprava parka odlučuje o uređenju parka u skladu sa prostornim planom područja posebne namene.

Park prirode „Strandža“ je najveće zaštićeno područje u Bugarskoj, površine 1.161 km² niske planine Strandža, na jugoistoku Bugarske, na granici sa Turskom. Najviši vrh je Gradište (710), a najniža tačka je na obali Crnog mora. Temeljne vrednosti parka su: šume koje zahvataju 80% površine, od čega su 30% prašume, i raznovrsna fauna (66 vrsta sisara, 269 vrsta ptica, 24 vrste gmizavaca, 10 vrsta vodozemaca, 41 vrstu slatkovodnih i 70 vrsta morske ribe).

Zahvaljujući saradnji Uprave parka i lokalnog stanovništva u selu Bršljan, izvršeno je uvođenje kanalizacije, obnovljene su škola i crkva, izgrađen lokalni muzej, kao i druge turističke atrakcije i proizvodnja suvenira. U selu ima i objekata od drveta u tradicionalnom arhitektonskom stilu. Tako je selo postalo turistička destinacija mnogih turista koji letuju na Crnom moru i žele raznovrsnu turističku ponudu.

Revitalizaciju ugroženih vrsta životinja

Uprava Parka prirode „Sinjite kameni“ (Sliven) i udruženje Zeleni Balkan

Saradnja upravljača i udruženja pokrenuta je sa ciljem obnavljanja populacije orlova - beloglavog supa i belorepana na teritoriji parka. Aktivnosti su uključivale izgradnju aklimatizovane volijera za beloglavе supove i reintrodukciju ovih lešinara. Obe aktivnosti su uspešne.

Uprava Parka prirode „Vračanski Balkan“ i Društvo za ptice grabljivice

Posle dugogodišnje saradnje između Uprave parka i Društva za grabljive ptice, beloglavi supovi se ponovo mogu videti u parku prirode. Godine 2015. uspešno su se izlegli prvi uzgajani beloglavi supovi u regionu, nakon više od 60 godine!

Uprava Parka prirode „Persina“ i Bugarsko društvo za zaštitu ptica

Zahvaljujući saradnji između Uprave parka i lokalnog ogranka Društva za zaštitu ptica u Svištovu, u močvarama u parku su izgrađene specijalne platforme za uzgajanje ptica. Tako je uspešno odgajena druga koloniju dalmatinskog pelikana u Bugarskoj. Ranije je postojao samo rezervat „Srebrna“, koji je bio jedino mesto sa matičnom kolonijom u zemlji.

Jednosmerne kampanje

U periodu 2010-2015. međunarodna organizacija WWF u saradnji sa Agencijom za šume Bugarske (BAŠ) sprovela je kampanju čišćenja 11 parkova prirode, koju je objedinio LIFE projekat. Moto inicijative je bio „Priroda je naš dom - zaustavite prljave trikove“.

Pored planine Vitoša, odredišta su bila i manastir Rila, odmaralište „Zlatni pjasci“, područje Stare planine u blizini grada Vraca, dolina reke Rusenski Lom, planina Strandža, plato u blizini grada Šumen, prirodno dobro „Bulgarka“ u blizini grada Gabrova, „Sinjite kameni“ u blizini grada Slivena, „Persina“ u blizini grada Belena i Belasice.

Volontere su činili brojni građani, javne ličnosti – glumci, pevači, muzičari, novinari,... koji su subotom izlazili da sakupljaju otpad, čiste parkove i obnavljaju markacije na planinarskim stazama. Po završetku projekta, inicijativu je nastavila BAŠ i proširila je pod naslovom „Očistimo Bugarsku“.

Projekat proširenja postojećeg skijaškog područja u parku prirode „Vitoša“

Regionalni inspektorat za životну sredinu u Sofiji saglasio je se 2008. godine da se izvrši trostruko proširenje postojećeg skijaškog područja u Parku prirode „Vitoša“. Prema projektu trebalo je da se izvrši čista seča šuma na velikoj površini u parku, kao i da se obezbede vodozahvati za pravljenje veštačkog snega tokom sezone skijanja. Nakon žalbe Uprave parka i međunarodne organizacije WWF, odluka je poništena kao suprotna Planu upravljanja parkom prirode.

Međutim, isti investitor projekta, uspeo je da posle četiri godine lobiranja, progura Izmene i dopune Zakona o šumama, čime su stvoreni uslovi da se Plan upravljanja parkom prirode „zaobiđe“ i nastavi sa realizacijom projekta. Nakon toga, usledila je kampanja Koalicije organizacija za zaštitu životne sredine pod sloganom „Da opstane priroda u Bugarskoj“, koja je vođena putem izjava medijima i uličnim protestima. Pa ipak, kako je ove zakonske izmene donela Skupština Bugarske, trebalo je izvršiti jači pritisak. Zbog toga je izvršena masovna blokada najvažnijih raskrsnica u Sofiji tri noći za redom, primoravajući tako Vladu da povuče sporni Zakon. Tek nakon toga, projekat je obustavljen, a park Vitoša zaštićen od čiste seće i novih skijališta.

Nacionalni park „Pirin“ se prostire na 40.332 ha i kao zaštićeno područje poznat je po 70 ledničkih jezera, brojnim vrhovima visine i preko 2500 m, kao i raznovrsnoj flori i fauni. Zbog svojih prirodnih karakteristika 1983. godine upisan je na Listu svetske prirodne baštine UNESCO. Takođe je proglašen i delom ekološke mreže NATURA 2000, na osnovu Direktive o prirodnim staništima i Direktive o divljim pticama.

Uprkos ovakvom statusu, prilikom inoviranja Prostornog plana područja posebne namene Nacionalni park „Pirin“, planirano je proširenje područja na kojima se može graditi za više od deset puta. Pored toga, Ministarstvo životne sredine i voda donelo je odluku da se ne vrši procena uticaja na životnu sredinu i procena usklađenosti nacrta plana.

Koalicija organizacija za zaštitu životne sredine pod sloganom „Da opstane priroda u Bugarskoj“ i građani, pokrenuli su kampanju za zaštitu nacionalnog parka, koja je obuhvatala izjave stručnjaka, dopise, peticije, ulične proteste sa hiljadama ljudi, pa i tužbe sudu. Neke od slučajeva, vodili su WWF i Udrženje parkova u Bugarskoj.

Epska saga započeta Odlukom Ministarstva životne sredine i voda Bugarske iz marta 2017. godine završena je u januaru 2020. godine presudom suda koji je spornu Odluku poništio. Na taj način je za sada blokirano usvajanje spornog Prostornog plana područja posebne namene Nacionalni park „Pirin“, a time i proširenje građevinskog područja.

27

5.2. Nacionalni parkovi u Ujedinjenom kraljevstvu

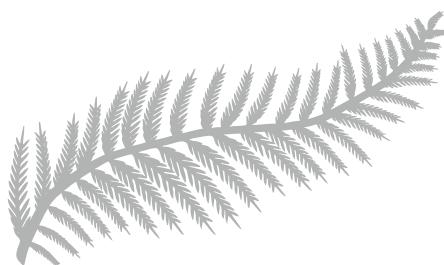
Ujedinjeno kraljevstvo (UK) ima mnogo osobenosti koje se često razlikuju u odnosu na kontinentalni deo Evrope, a takav je slučaj i kada se posmatra zaštita prirode. Iako imaju izvršenu kategorizaciju zaštićenih prirodnih dobara prema IUCN kategorizaciji, park prirode kao vrsta zaštićenog područja ne postoji, već je „pokriva“ nacionalni park. Kao i park prirode, i nacionalni park je određen kao područje V kategorije IUCN, sa svim karakteristikama koje je opisuju.

Zaštićena prirodna dobra

- Objekat posebno naučnog značaja
- Rezervat prirode
- Nacionalni rezervat prirode
- Morski rezervat prirode
- Objekat značajan za zaštitu prirode

Zaštićeni predeo

- Nacionalni park
- Predeo izuzetnih odlika
- Obalsko nasleđe
- Nacionalni vidikovac

U UK postoji 15 nacionalnih parkova,¹⁹ odnosno deset parkova u Engleskoj, dva u Škotskoj i tri u Velsu. Većina nacionalnih parkova je ustanovljena 50-ih i 60-ih godina XX veka, a njihove granice su određene na osnovu izuzetnih vrednosti u pogledu prirodnih lepota, ekoloških, arheoloških,

¹⁹<https://www.nationalparks.uk/what-is-a-national-park/>

Logo nacionalnih parkova UK
<https://www.tes.com/teaching-resource/national-parks-introduction-6295095>

Karta rasprostranjenja nacionalnih parkova UK

geoloških i drugih karakteristika, ali i rekreativne vrednosti. I mada je sve nacionalne parkove proglašila Vlada UK, oni nisu i formalno prepoznati kao nacionalni park. Naime, zemljište nacionalnog parka nije javno vlasništvo države već je ostalo u vlasništvu kao i pre proglašenja zaštite. Za razliku od drugih evropskih zemalja gde se vodi računa pri određivanju granica parka da veliki procenat teritorije bude u vlasništvu države ili javno zemljište (i u Srbiji je ovaj pristup), u UK je dominatan pristup prirodne i kulturne vrednosti i njihova zaštita.

Jedna od najvažnijih karakteristika nacionalnih parkova u UK je da oni ne pripadaju područjima divljine jer se unutar njihovih granica nalaze gradovi, pa i industrijska područja. Sa ovakvim polazištem, vlasnici zemljišta koje se nalazi u granicama zaštićenog područja moraju da poštuju određena ograničenja i primenjuju mere zaštite na mnoge vrste razvojnih delatnosti. To onda znači da su im na raspaganju resursi za promociju i upravljanje turizmom u tom području, kao i da vlasnicima zemljišta mogu biti na raspaganju posebna sredstva. Pa ipak velike površine parka iako u privatnom vlasništvu dostupne su poseticima.

Nacionalni parkovi Engleske su osnovali svoju Asocijaciju 2006. godine koja usklađuje zajednički marketinški nastup svih parkova, usklađenost zakonskih rešenja i predlog njihovog inoviranja, i zastupanje zajedničkog vidjenja rešenja problema u upravljanju. Od 2008. godine Asocijacija je izdignuta na nivo parkova UK.

Svakim nacionalnim parkom rukovodi posebno telo koja se naziva Uprava. Ono je slično lokalnom savetu i ima mnoga ovlašćenja koja u drugim oblastima imaju odbori, a posebno ovlašćenje je da kontrolišu razvoj zaštićenog područja i sprovođenje mera zaštite. Uprava parka sastoji se od članova, osoblja i volontera a svaki od ovih segmenata ima svoju strukturu, odnosno:

- Članovi Uprave - nešto više od polovine članova imenuje opština u kojoj se park nalazi, a ostale imenuje državni sekretar za životnu sredinu i neki predstavnici lokalnih saveta, koji zastupaju nacionalne interese.
- Zaposleni - stručno osoblje koje radi za park uz mesečnu naknadu (platu). Pored stručnjaka različitih profila, u svakom parku su zaposleni i čuvari i rendžeri. Odluku o tome koga će zaposliti donosi Uprava parka.
- Volonteri - pomažu u sprovođenju aktivnosti parka bez naknade za svoj rad. Inače, princip dobrovoljnog rada u korist nekog opštег društvenog cilja je veoma rasprostranjen u UK.

Uloga Uprave parka je da osigura da se ciljevi uspostavljanja zaštite ostvaruju kolektivno i na načine koji dugoročno štite prirodno i kulturno nasleđe područja. Svi ciljevi imaju podjednak značaj, međutim ako se čini da postoji sukob između očuvanja i unapređenja prirodnog i kulturnog nasleđa i drugih ciljeva Nacionalnog parka, onda Uprava parka mora dati veću težinu „zaštitarskim“ ciljevima.

Svaka uprava parka dužna je da uradi plan upravljanja za petogodišnji period. Plan upravljanja sadrži pored uobičajenih poglavlja kao što su ocena stanja životne sredine i prirodnih vrednosti, faktori ugrožavanja, identifikacija režima zaštite, zajednički ciljevi i prioriteti ali ne samo menadžment, odnosno Upravu već i za partnera (stakeholders) nacionalnog parka. Lokalne zajednice, vlasnici zemljišta i druge organizacije koje su partneri nacionalnog parka treba da izraze svoje mišljenje o planu uopšte, a posebno o ciljevima plana za planski period i kako oni kao partneri mogu da pomognu u postizanju predviđenih ciljeva plana. Uprava parka ima strateške i planske odgovornosti za područje koje pokriva, ali je suština da lokalne vlasti ne vrše kontrolu nad planiranjem i da se njihovi planovi ne preklapaju, odnosno planiranje zaštite prirode u zaštićenom području je u isključivoj nadležnosti parka. Finansiranje Uprave je složeno, ali sve troškove upravljanja parkom snosi vlada UK, što je i vid podrške održivom razvoju parkova i zaštiti prirode. Ranije su finansiranje delimično snosile lokalne vlasti, a u različitom stepenu je naknadno troškove ponovo pokrivala vlada UK.

Lokalne zajednice u nacionalnim parkovima UK imaju veliku značaj i aktivno učestvuju u odlukama o svojoj budućnosti. Inače su poznate po tome što su bile ključne u transformaciji unutar zaštićenih područja u društvo po modelu održivog razvoja. Naime, one su podsticale na primenu obnovljivih izvora energije, održivu poljoprivrodu, transport sa niskim emisijama ugljenika i zdravu životnu sredinu, po čemu su se dugo isticale kao napredne lokalne zajednice u odnosu na ostale lokalne zajednice koje nisu primenjivale ove standarde. U nacionalnim parkovima u Engleskoj i Velsu trenutno živi više od 300 000 ljudi, od kojih se mnogi bave poljoprivredom. Pa ipak, stanovništvo malih i seoskih naselja zaštićenih područja je u opadanju, što je civilizacijski trend.

I u nacionalnim parkovima UK broj mladih i radno aktivnog stanovništva je u opadanju, zbog čega je Vlada UK napravila program ruralne ekonomije koji se ponajviše odnosi na lokalne zajednice. Zbog toga je kao svojevrstan Biznis plan²⁰ Asocijacije nacionalnih parkova UK, izdvojeno sledeće:

- Tradicionalne delatnosti i poljoprivreda će i dalje biti srž nacionalnih parkova.
- Uprava parka će blisko sarađivati sa zajednicama, preduzećima i drugima koji im pomažu da uvećaju vrednost i rastu, podržavajući razvoj veština, ulazeći u infrastrukturu i privlačeći posetioce uz održavanje visokokvalitetnih predela i životne sredine.
- Vlada će raditi na širenju 5G mreže i potpunoj pokrivenosti 3G i 4G mrežom ruralnih područja.
- Organizovanje obuke za mlade u ruralnim područjima, kao i podsticanje poslodavaca koji nisu potrošili dodeljena finansijska sredstva da ih prebacuje Nacionalnim parkovima UK u cilju podrške razvoju lokalnih zajednica.
- Zalagaće se za novi sistem upravljanja zemljištem, kao i obezbeđivanje povlastica za život u ruralnim područjima nacionalnih parkova.

Asocijacije nacionalnih parkova UK je postavila četiri strateška cilja, što deluju veoma skromno u odnosu na uobičajeno nabranje brojnih ciljeva na koje nailazimo širom Evrope. Pa ipak, ti ciljevi oslikavaju suštinu i zbog toga ih navodimo u celosti:

Cilj 1 - Pozitivna reputacija

Poboljšajte reputaciju i profil NPA-a za inspirativan rad i isporuku Vlade, među ključnim partnerima i javnosti.

Cilj 2 - Potporna politika

Da proaktivno vodi i utiče na politiku i zakonodavstvo tamo gde oni utiču na sposobnost nacionalnih parkova da ispune svrhe parkova, dužnost i viziju.

²⁰https://www.nationalparksengland.org.uk/_data/assets/pdf_file/0026/29726/NPE-Business-Plan-2018-19-2020-21.pdf

Cilj 3 - Održivost resursa

Osigurati i povećati prihod Asocijacije nacionalnih parkova iz javnog sektora putem udruženih/zajedničkih postupak; saradnja i da bude katalizator za podršku pametnijeg rada i upotrebe resursa među porodicom Nacionalnih parkova.

Cilj 4 - Jače udruženi/povezani

Da rade na načine koji maksimalizuju efikasnu saradnju između tima osoblje Uprave parka i članova i osoblja svih uprava iz Asocijacije. Prepoznavanje ljudi koji su sposobni da rade na ovom cilju je naše najveće i najvažnije preim秉stvo u postizanju uticaja kao veliki kolektiv (porodica parkova).

Od potvrde prvog nacionalnog parka u okrugu Peak 1951. godine, do najmlađeg nacionalnog parka u Engleskoj, South Dovns, proglašenog 2010. godine, stvaranje namenskih pejzaža - koji takođe uključuju područja izuzetne prirodne lepote (AONB), prema IUCN kategorizaciji odgovara predelu izuzetnih odlika, bilo je među izvanrednim dostignućima u oblasti životne sredine u proteklih 100 godina. Oni pružaju šarolike zadivljujuće i zaštićene pejzaže. Ovako shvatanje povezanosti predela i područja, veoma je blisko i poimanji Ekološke mreže NATURA 2000 kao svojevrstan pregled područja od značaja za biodiverzitet Evrope. U veoma obimnoj publikaciji Pregled pejzaža²¹ jasno je istaknuta suština uspeha u očuvanju pejzaža, pa i prirode uopšte:

„Zadatak Pregleda pejzaža je bio veoma prostiran i omogućio nam je da sagledamo veliki spektar pitanja koja utiču na pejzaže ili su njima pogodeni. Ali ipak se ni od jednog pregleda ne može očekivati da reši sva ta pitanja koja bi, samostalno, mogla napraviti životnu studiju; odnosno stvari kao što su biodiverzitet, prirodne lepote, planiranje i stanovanje, ili budućnost poljoprivrede i raznolikost posetilaca. Nadam se da smo učinili koliko se može, i ponudili ideje i ohrabrenje za budućnost.“

Julian Glover, 2019.

5.3. Nacionalni parkovi u Škotskoj

30

Iako postoje samo dva ustanovljena nacionalna parka u Škotskoj, pored niza zaštićenih područja po drugim kategorijama, oni imaju drugačiji pristup upravljanju parkom u odnosu na ostale parkove u UK. Ovome je svakako doprineo i dugogodina razmatran koncept nacionalnog parka i mada su stručnjaci još od 1945., pa 1974 i 1990. godine izdvojili i predlagali bar pet područja koja zavređuju naziv nacionalni park, prvi nacionalni park – Loch Lomond and The Trossachs ustanovljen je 2002, a godinu dana kasnije i Cairngorms. Svaki od ova dva nacionalna parka ima svoj oblik upravljanja, što je posledica istorijskog razvoja ali i slobode izbora.

Oba nacionalna parka imaju, prema Zakonu o nacionalnim parkovima iz 2000. godine, četiri cilja zbog kojih su ustanovljeni:

- Očuvanje i unapređenje prirodnog i kulturnog nasleđa područja.
- Promovisanje održive upotrebe prirodnih resursa područja.

²¹https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/833726/landscapes-review-final-report.pdf

Cairngorms National Park

<https://peakvisor.com/park/cairngorms-national-park.html>

- Promovisanje u javnosti shvatanja i uživanja (uključujući uživanje u obliku rekreacije) u posebnim kvalitetima područja.
- Promovisanje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja zajednice na tom području

Iako se ciljevi uprave škotskih parkova skoro poklapaju sa ciljevima uprave u engleskim parkovima, razlike u ova dva nacionalna parka se ispoljavaju u prostorno-planskoj dokumentaciji. Naime, ključna funkcija vlasti odnosi se na dozvolu za planiranje: u ovom pogledu dva škotska parka se razlikuju. Nacionalni park Loch Lomond i The Trossachs potpuno je ovlašćen za planiranje i vrši ovlašćenja koja bi inače sprovodila lokalna vlast, dok Nacionalni park Cairngorms ima moć da „poziva“ na odluke o planiranju od lokalnih vlasti tamo gde se smatraju sukob sa ciljevima parka. Od Uprave nacionalnog parka se zahteva da preuzmu odgovornost za upravljanje pristupom selu koje je na drugim mestima u nadležnosti lokalnih vlasti.

Pored funkcije planiranja i izbora pristupa, vlasti nacionalnih parkova Škotske imaju značajnu fleksibilnost u pogledu načina postizanja četiri cilja prema Zakonu iz 2000. Oni mogu, na primer, da steknu/kupuju zemljište, donesu podzakonske akte i ugovore o upravljanju, daju grantove, nude savete i preduzimaju ili naručuju istraživanje.

Upravom nacionalnog parka rukovodi odbor koji se sastoji od članova koje bira lokalna zajednica koja živi unutar parka, članova lokalnih vlasti koji imaju područja u parku i članova koje imenuje škotska vlada. Odbor nacionalnog parka Cairngorms ima 19 članova, dok odbor Nacionalnog parka Loch Lomond i The Trossachs ima 17 članova.

Sastav uprave škotskog nacionalnog parka		
Članovi	NP Cairngorms	NP Loch Lomond and The Trossachs
Izabrani	5	5
Određeni od lokalne vlasti	7	6
Određeni od Vlade Škotske	7	6
Ukupno	19	17

31

5.4. Parkovi prirode u saveznoj republici Nemačkoj

Parkove prirode u Nemačkoj, njihove granice i temeljne vrednosti, definiše Savezna Republika na osnovu Saveznog zakona o zaštiti prirode. Do kraja 2020. godine u Nemačkoj je uspostavljeno 103 parka prirode. Ovako veliki broj parkova prirode zahvata čak 27% ukupne površine države, odnosno oko 3.000.000 ha. Sve parkove prirode okuplja i podržava Asocijacijom parkova prirode Nemačke.

Svi parkovi prirode su tako povezani u svom radu na osnovu četiri principa: očuvanje prirode, opuštanje i održivi turizam, ekološko obrazovanje i održivi regionalni razvoj. Za sprovođenje zadataka zaduženi su administrativni organi okruga, gradova i opština, a delom i regionalni države. Osim Uprave parka, važna je i regionalna saradnja sa partnerima, odnosno lokalne vlasti, hotelijeri, restorateri, zaštitari prirode, prostorni planeri, zanatlije i drugi. Svi oni zajedničkim radom doprinose da se ostvaruju ciljevi parka. Dalji cilj je osigurati održivost, poboljšati ili obnoviti efikasnost prirodne ravnoteže, prirodnih resursa, domaće faune i flore, kao i raznolikost, karakter i lepotu prirode i pejzaža kao osnove za život čoveka i njegov značaj za rekreaciju.

Finansiranje rada Uprave parka

Savezne države, kao i administrativni okruzi, gradovi i opštine obezbeđuju sredstva za Upravu Parka prirode i njihov menadžment (rukovodstvo) i troškove projekata dok se izvode zakonom propisane dužnosti i jačaju region. Dodatni izvori finansiranja obezbeđuju se iz evropskih programa finansiranja projekata.

Uloga parkova prirode kako je vide Savezne vlasti je da oni služe za zaštitu sredstava (zemljišta i genetskih resursa) za život budućih generacija, kao i ekonomski i društveni razvoj ruralnih regiona Nemačke. Oni doprinose stvaranju vrednosti, uspešnom regionalnom razvoju, čak i zaštititi radnih mesta, a samim tim i jačanju seoskog područja u njihovoj okolini ili koja su unutar granica parka. U tom procesu oni blisko sarađuju sa partnerima u regionu iz opštinske uprave, turizma, poljoprivrede i šumarstva, zaštite i zanatstva, trgovine, i integrišu celokupnu javnost u njihov rad.

Važan cilj parka prirode je integracija javnosti u rad parka čime se doprinosi ne samo transparentnosti rada već i popularizaciji ciljeva zaštite, posebno kroz projekte u vidu volonterskog rada. Na taj način izgrađuju odnos prema prirodi, životnoj sredini, domovini ali i međusobnom povereњu u ljude.

Projekti koji su doprineli uspešnom razvoju parkova prirode

Kampanja „Kvalitet parka prirode“

32

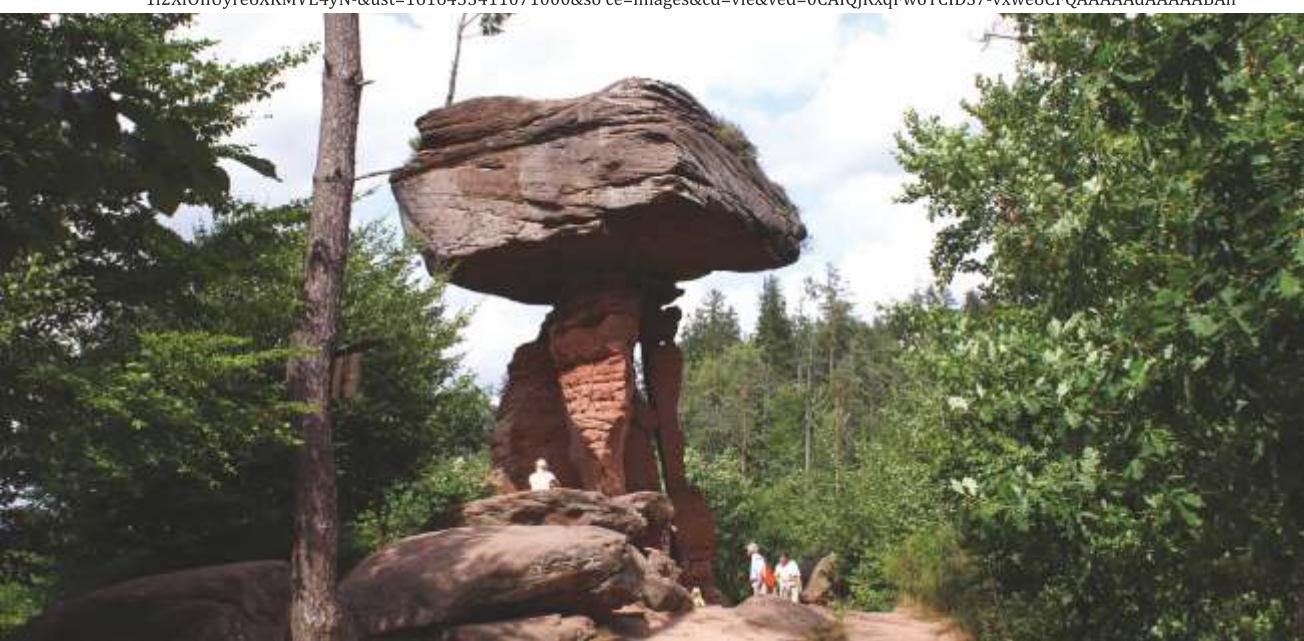
Kao podrška parkovima prirode u njihovom radu, 2006. godine pokrenuta je „Kampanja kvalitet parka prirode“. Cilj ove kampanje je trajno kvalitativan razvoj parkova prirode. Parkovi prirode su učestvovali u projektu na dobrovoljnoj osnovi. Nakon popunjavanja obimnog kataloga pitanja koja se odnose na njihov rad, vršena je evaluacija i dati su saveti za budući razvoj. Parkovi koji su postigli bar polovicu od mogućih 500 bodova proglašeni su za „Kvalitetan Park prirode“.

Karta parkova prirode u Nemačkoj

Morfološki spomenik prirode, glavutak.

https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.wikiwand.com%2Fen%2FList_of_nature_parks_in_Germany&psig=AOvVaw1I2Xf0IIUyre6XKMVE4yN-&ust=1616433411071000&so_ce=images&cd=vfe&ved=0CAIQjRxqFwoTCIDS7-vxwe8CFQAAAAAdAAAAABAh

Projekti „Škola parka prirode“ i „Vodiči parka prirode“

Ovi projekti su izvođeni u saradnji sa Asocijacijom parkova prirode Nemačke.²² Zadatak uprave parka prirode bio je da u okviru saradnje na lokalnom nivou obezbede predavače među kojima su bili šumari, zaštitari, uspešni farmeri, biolozi i drugi, koji su određenog dana u nedelji obučavali zainteresovane. Projekat „Vodiči...“ je namenjen volonterima koji su zainteresovani da po pozivu vode grupe posetilaca i objašnjavaju im prirodne i kulturne vrednosti parka. Njihovu obuku je organizovala stručna služba svakog parka samostalno.

5.5. Regionalni parkovi prirode u Francuskoj²³

Regionalni park prirode je nastanjena ruralna zona koja je nacionalno prepoznata po svom vrednom lokalnom nasleđu i pejzažu, ali i po svojoj ranjivosti.²⁴ Takav park oslanja se na ekstenzivne planove održivog razvoja²⁵ koji omogućavaju zaštitu i promociju njihovih resursa.

Svrha regionalnog parka prirode je da štiti i promoviše prirodne resurse, ljudske resurse i kulturno nasleđe implementacijom inovativne i politike prostornog planiranja povoljne po životnu sredinu i ekonomski, društveni i kulturni razvoj.

Teritorija regionalnog parka prirode određena je dekretom predsednika Vlade Francuske nakon analize izveštaja Ministarstva životne sredine. Dobijena kategorija važi tokom 12 godina i može se obnoviti ukoliko su se temeljne vrednosti i uslovi životne sredine i prirode očuvali i unapredili. Regionalnim parkom prirode upravljaju kombinovana asocijacija svih nadležnih tela koji su odobrili Povelju parka.

5.5.1. Uloga regionalnog parka prirode

Regionalni park prirode pripada V kategoriji IUCN, a s obzirom na koncept ima višestruku ulogu, odnosno:

- Da zaštitи i upravlja prirodnim resursima, pejzažima i kulturnim nasleđem
- Regionalni parkovi prirode se fokusiraju na kompatibilno upravljanje ruralnim područjima, upravljanje biodiverzitetom, očuvanje i promociju lokalnih prirodnih resursa, pejzaža i spomenika kulture koji su dobili nagrade, ojačavanjem i osnaživanjem njihovog kulturnog nasledja.
- Da učestvuje u prostornom planiranju

33

Kao integralni deo nacionalnih i regionalnih politika prostornog planiranja, regionalni nacionalni parkovi doprinose definisanju i pozicioniranju razvoja svojih teritorija i tako unapređuju životnu sredinu.

- Da pomaže ekonomski i socijalni razvoj
- Regionalni park prirode vodi i koordinira ekonomske i društvene akcije koje osnažuju prirodne i ljudske resurse radi obezbeđivanja kvaliteta života i razvoja koji je povoljan po životnu sredinu.
- Da obezbedi edukaciju i informisanje

Regionalni parkovi prirode podstiču kontakt sa prirodom, podižu svest o životnoj sredini među stanovnicima i ohrabruju posetioce da saznaju više o datom regionu putem edukativnih, kulturnih i turističkih aktivnosti.

²²<https://www.soonwald-nahe.de/en/partner/association-of-german-nature-parks>

²³Tekst je priređen na osnovu publikacije

²⁴Ranjivost se iskazuje preko hazarda koje predstavljaju: pretnja ruralnog propadanja, jaki urbani pritisak ili previše frekventni turizam.

²⁵Održivi razvoj je "razvoj koji zadovoljava sadašnje potrebe i ne dovodi u opasnost sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje sopstvene potrebe" – Definicija iz izveštaja Brundtland komisije, "Naša zajednička budućnost", 1987. za Svetsku komisiju o životnoj sredini i razvoju.

"Da bi se postigao održivi razvoj, zaštita životne sredine će činiti integralni deo procesa razvoja i ne može se posmatrati izolovano od njega." – Princip 4 Deklaracije Ujedinjenih nacija o razvoju životne sredine, Rio de Žaneiro, 1992.

- Da podržavaju istraživanje
Regionalni parkovi prirode doprinose istraživačkim programima i rade na novim procedurama i metodama rada koje se mogu primeniti i na druge regije u Francuskoj, pa i u inostranstvu.

Kako se osniva regionalni park prirode?

Regionalni saveti iniciraju stvaranje regionalnog parka prirode kroz prostorno-plansku dokumentaciju. Na početku procesa, ministar koji je odgovoran za zaštitu prirode izdaje mišljenje o mogućnosti osnivanja regionalnog parka na određenoj teritoriji. Nakon izdavanja ministarskog zahteva za izradu Povelje parka, francuski Savet za zaštitu prirode i Federacija regionalnih parkova prirode Francuske izdaju mišljenje o benefitima ovog osnivanja i relevantnog polja primene, naročito uz poštovanje kriterijuma zadatih u članu R333-4 Zakona o životnoj sredini Republike Francuske. Regionalna nadležna tela odgovorna su za izradu projekta regionalnog parka prirode, tokom kojeg su dužni da obave što je moguće više dijaloga između različitih akcionara, odnosno od lokalnih nadležnih tela (regionalni saveti, generalni savet, predstavnici grada i sela, EPCI²⁶) do različitih partnera.²⁷ Zajednički projekat je formalno izražen preko ugovora: Povelje parka, koja podleže javnoj raspravi.

Nakon što su svi partneri dobровoljno potpisali Povelju, odobravaju je regionalna nadležna tela koja su uključena i pozivaju Ministarstvo životne sredine da kategoriše ovu zonu kao „Regionalni park prirode”.

Po dobijanju mišljenja od strane Saveta za zaštitu prirode (CNPN), Federacije regionalnih nacionalnih parkova Francuske i drugih relevantnih ministarstava²⁸ o klasifikovanju, teritorija se stavlja na listu u periodu od 12 godina koje je moguće obnoviti preko dekreta predsednika Vlade.

5.5.2. Način funkcionisanja regionalnog parka prirode

34

Da bi se implementirala Povelja parka, regionalni park prirode se oslanja na ekspertizu lokalnih nadležnih tela i podstiče interakciju među akcionarima da daju inicijativu za lokalno očuvanje prirode i održivi razvoj. Uprava parka takođe pokreće primerene i inovativne akcije, istražujući i određujući rešenja korisnih za životnu sredinu.

Jedna od veoma značajnih specifičnosti regionalnog parka prirode je ta što se od Uprave zahteva da procenjuje svoje akcije/aktivnosti. Regionalni park prirode obuhvata širok spektar aktivnosti:

- akcije koje preduzimaju nadležna tela koja su odobrila Povelju parka. One mogu uključiti aktivnosti u vezi sa urbanim planiranjem, lokalnim nasleđem, turizmom i kvalitetom voda, u zavisnosti od njihovog polja ekspertize.
- akcije koje preduzimaju profesionalna tela (asocijacije, farmeri, proizvođači, itd.) preko ugovora o partnerstvu sa parkom (radi promocije lokalnog nasleđa, povećanja svesti o životnoj sredini i održivom razvoju, jačanja održivog turizma i mera poljoprivrede i životne sredine, itd.)
- akcije koje preduzima vlada unutar obima korišćenja zemlje i pravilnika.
- akcije koje preduzima upravljačko telo parka, naročito preko multidisciplinarnog tehničkog tima.

Akcioni planovi regionalnog parka prirode se realizuju u skladu sa projektom definisanim u njegovoj Povelji parka i specifičnostima teritorije. Kao primeri akcionih planova izdvojeni su:

- Akcioni plan u cilju zaštite i upravljanja prirodnim resursima i pejzažima
Plan obuhvata naučno praćenje/monitoring i implementiranje metoda u cilju zaštite i upravljanja faunom, florom i pejzažima; savetovanje gradova i sela o tome kako da upravljaju

²⁶Javna ustanova za međuopštinsku saradnju (među selima, gradovima i urbanim aglomeracijama).

²⁷Službe i ustanove vlade, socioprofesionalne organizacije, asocijacije, itd.

²⁸Ministarstva koja su zadužena za lokalna tela, finansije i budžet, prostorno planiranje, poljoprivredu, urbano planiranje, kulturu, industriju, turizam, energetiku i odbranu, kao i sva druga zainteresovana ministarstva (videti član R333-9 Zakona o životnoj sredini Francuske).

zemljištem i ovladaju urbanim planiranjem, ali i pojedinaca kako da uklope zgrade u svoje životno okruženje; ohrabrvanje efikasnog upravljanja energijom; i povećanje svesti o uključenim partnerima i javnosti, itd.

- Akcije u cilju oživljavanja i unapređenja kulturnog nasleđa
Ove akcije obuhvataju isticanje lokalne kulture i umeća putem specijalnih alata; oživljavanje lokalnog života organizovanjem festivala i drugih kulturnih događanja; i pomaganje lokalnim zainteresovanim stranama u oblasti kulture da se razviju i umreže, itd.
- Akcije u cilju podrške i razvoja ekonomskih i društvenih aktivnosti
Ove aktivnosti obuhvataju jačanje održive poljoprivrede i mreža za distribuciju na kratkim rastojanjima, podržavanje proizvoda, usluga i znanja date teritorije; dodeljivanje oznake (Parc marque) "Regionalni park prirode", postavljanje okvira turističkih mesta i aktivnosti koje čuvaju životnu sredinu; ohrabrvanje kompanija da postignu visoke standarde životne sredine i da podržavaju nove aktivnosti i pružanje pomoći u održavanju usluga i poslovanja u seoskim područjima, itd.
- Akcije u cilju podizanja svesti i informisanja
Ove akcije uključuju organizovanje preko "klirinških kuća" i informativne centre za aktivnosti na otvorenom kao što su tematske šetnje, staze kroz prirodu i za pešačenje; podržavanje lokalnih asocijacija i inicijativa ekogradnje; ustanovljavanje edukativnih programa o životnoj sredini i održivom razvoju za različitu populaciju lokalne zajednice i gradova u blizini, itd.

Organizacija regionalnog parka prirode

Sve aktivnosti/akcije regionalnog parka prirode su određene i implementirane od strane upravljačkog tela Parka u skladu sa Poveljom parka. Pravno, ovo upravljačko telo je kombinovana asocijacija koja okuplja predstavnike francuskih regiona i departmana koji su uključeni, kao i drugih gradova i sela koje su usvojile Povelju. Upravljačko telo može uključiti međuopštinske strukture i rubne gradove.

Upravljačko telo ima za cilj da ostvari što bliskiju saradnju sa lokalnim partnerima preko radnih odbora i konsultativnih tela koja omogućavaju da predstavnici asocijacija, socioekonomski partneri i javni organi rade zajedno u cilju definisanja i implementacije akcionog plana Parka. Naučni odbor je takođe odgovoran za usmeravanje upravnog tela na osnovu svoje stručnosti.

Da bi se uradili i implementirali programi, upravljačko telo parka zapošljava direktora i trajni tim koji čine u proseku tridesetak članova odgovornih za implementaciju Povelje parka, dajući ideje i vodeći akcije koje direktno vodi upravljačko telo parka ili partnerstvo. Tim uključuje članove sa visokim nivoom stručnosti na polju životne sredine kao i upravljanja korišćenjem zemljišta i planiranja, ekonomskog i turističkog razvoja, promociji lokalnog nasleđa i informisanja i podizanja svesti javnosti. Ovi stručnjaci su nezavisni ili rade po ugovoru za regiju.

5.5.3. Specifičnosti kategorije regionalni park prirode

Regionalni park prirode razlikuje se od drugih zaštićenih područja ne samo zbog komplementarnosti zaštite i ciljeva razvoja, već i zbog dobrovoljnog obavezivanja svih akcionara – gradova i sela, EPCI, regiona, departmana i vlade – da koncentrišu svoj doprinos za dobrobit životne sredine i nasleđa unutar okvira Povelje parka. Iz tog razloga regionalni park prirode implicira upravljanje i mere zaštite koji se smatraju ugovornima za celu teritoriju parka, dok se drugim zaštićenim zonama upravlja na osnovu pravilnika.

Regionalni parkovi prirode nisu samo strukture koje realizuju prostorni plan na osnovu Povelje parka i mogu da potpisuju teritorijalni sporazum u primeni ugovora između vlade i regiona. Ono što razlikuje regionalni park prirode od drugih regionalnih entiteta kao što su «Pays/Država» i «urbane aglomeracije» je:

- Štiti nasleđe koje je u osnovi njegovog razvojnog plana. Da bi teritorija bila klasifikovana kao "regionalni park prirode", ona mora imati izuzetno, ali i osetljivo, prirodno i kulturno nasleđe

koje je nacionalno priznato, i za koje su se akcionari, koji su potpisali Povelju parka, obavezali da ga čuvaju i unapređuju uz poštovanje životne sredine.

- Stvaranje regionalnog parka prirode inicira region.
- Regionalni park prirode je na listi na osnovu dekreta predsednika vlade u skladu sa pet kriterijuma koji određuju dekret i da ima nacionalni trend koji je vlasništvo Ministarstva životne sredine i da je registrovan u francuskom Institutu za intelektualnu svojinu (INPI).
- Da bi obnovio kategorizaciju, regionalni park prirode mora imati implementaciju svoje Povelje parka radi verifikacije da li su obaveze bile ispoštovane ili nisu pre nego se podnese za novi 12-ogodišnji plan. Takav pregled nije obavezan za povelje države ili urbane aglomeracije.
- Regionalni park prirode ima jurisdikciju naročito u oblasti urbanog planiranja.

Le bureau

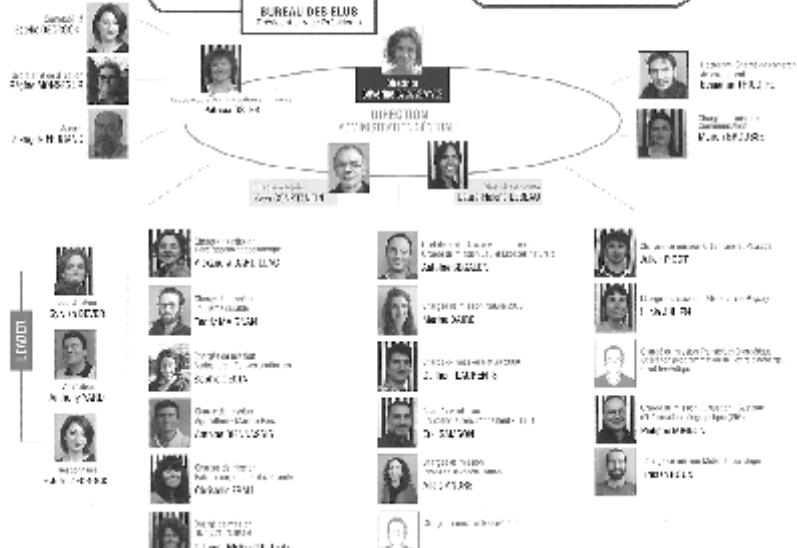
date 9 février 2018

26

L'équipe

technique et administrative

Organizaciona šema regionalnog parka prirode Katalonski Pirineji
preuzeto iz izveštaja o aktivnostima parka za 2018. godinu

6. MODEL UPRAVLJANJA I FAKTORI USPEHA

Glavni cilj priručnika je da ukaže na potrebu boljeg sagledavanja međunarodnih iskustava upravljanja zaštićenim područjima (ZP) radi njihove primene u Srbiji. Velika zaštićena područja imaju visok potencijal lepote i vrednosti prirode i pejzaža i mogu postati motor regiona za održivi razvoj. Zadaci uprave zaštićenog područja (UZP) naročito u velikim zaštićenim područjima su da omoguće održivi razvoj u regionu i da zaštite i poboljšaju prirodne vrednosti područja. Zaštićena područja treba da se pokažu kao prednost za razvoj celog regiona u kome se nalaze. Stoga ih treba integrisati u prostorni, socijalni i ekonomski razvoj regiona.

Upravljanje u zaštićenim područjima je proces integracije u regionalni razvoj.

Upravljanje (s obzirom na prirodu) i razvoj (s obzirom na regionalnu ekonomiju) zaštićenih područja, je promoter regionalnog razvoja. Trebalo bi da poboljša položaj regiona u evropskoj konkurenciji regiona, ali i da osigura održivi razvoj regiona. To znači da upravljač u zaštićenim područjima treba da:

- olakša proces razvoja.
- sarađuje i koordiniše odnose sa zainteresovanim stranama u zaštićenim područjima.
- bude svestan predmeta zaštite (održivi razvoj!)

Glavni zadatci upravljanja uključuju:

- angažovanje ključnih aktera
- definisanje regionalnih ciljeva
- umrežavanje
- moderiranje tokom definisanja zajedničkih ciljeva u regionalnom razvoju
- rešavanje sukoba u velikim zaštićenim oblastima između zainteresovanih strana i upravljanja zaštićenim područjima
- informisanje o svom regionu i njegovim karakteristikama
- praćenje projekata u regionu za koji je upravljač odgovoran
- upravljanja zaštićenim područjima kako bi se ostvarila dobit za čitav region u saradnji sa lokalnim samoupravama i lokalnim zajednicama

37

6.1. Faktori uspeha i primeri najbolje prakse

Nekoliko faktora uspeha je relevantno za rad upravljača u različitim zaštićenim područjima. Dobra uprava vodi računa o tome da se neki faktori ne zanemare ili se ne ispune u dovoljnoj meri. Mi smo izdvojili faktore uspeha na osnovu primera modela zemalja koje smo predstavili, odnosno iz drugih uspešnih projekata partnera. Faktori uspeha deluju kao alat za procenu projekta. Ako su faktori uspeha u potpunosti ostvareni, projekat se smatra najboljom praksom. Opisi u ovom poglavlju strukturirani su na sledeći način:

- Definicija i opis faktora uspeha
- Kriterijumi za merljivost: Kako je moguće izmeriti faktor uspeha?
- Procena rizika: Šta se može dogoditi ako faktor uspeha nije u potpunosti ostvaren?

Faktor uspeha „Visoko angažovani ključni akteri“

Opis

Ključni akteri su ljudi koji pokreću stvari. Mogu biti iz lokalnih organa, poslovnih preduzeća, NVO-a, regionalne uprave ili su jednostavno neformalni lideri lokalne zajednice. Obično ključni akteri žive i rade u određenoj oblasti. Ključni akteri su veoma važni za uspeh upravljanja u ZP.

Kriterijumi merljivosti

Kriterijum za merljivost faktora uspeha može biti broj identifikovanih ključnih aktera (angažovanih ljudi) koji učestvuju u aktivnostima / procesima.

Procena rizika

Ako se faktor uspeha ne bi uzeo u obzir u jednom projektu - dakle ako nema ključnih aktera - projekat bi mogao propasti zbog nedostatka osoba koje podržavaju projekat. Ključni akteri su neophodni za vođenje projekta ili za angažovanje drugih ljudi za projekat.

Faktor uspeha „Uključivanje javnosti“

Opis

Ovaj faktor uspeha znači informisanje javnosti o planiranim projektima kako bi se omogućilo svim zainteresovanim licima da učestvuju i daju svoj doprinos u idejama. To znači podizanje svesti o procesu promena i posvećenosti u oblasti zaštite prirode I održivog razvoja, smanjenje broja protivnika i osiguravanje transparentnosti procesa korišćenjem različitih PR alata.

Kriterijumi merljivosti

Ovaj faktor uspeha moguće je meriti brojem događaja (kao i brojem ljudi koji učestvuju u događaju), brojem publikacija (veb stranice / kontakti na veb lokaciji, brojem čitalaca oglasa objavljenih u novinama), brojem radnih grupa, brojem posetilaca (npr. info centar), udelom celokupnog lokalnog stanovništva ciljanog različitim PR alatima u dotičnom području (pasivno) i udelom celokupnog lokalnog stanovništva koje odgovara na PR aktivnosti.

Procena rizika

Za opstanak jednog projekta, lokalni novinari i mediji treba da budu usko integrисани u PR kampanju kako bi ih imali na „pravoj“ strani. Ako ne, postoji opasnost od gubitka prihvatanja i saradnje, kao i poteškoće u vezi sa implementacijom projekta.

Faktor uspeha „Moćni partneri“

Opis

Moćni partneri su grupe sa socijalnim, političkim, ekonomskim uticajem (npr. životna sredina, poljoprivrednici, turizam itd.) i kreatori politike. Oni su ključna tela, preduzeća i NVO, kao i VIP osobe koje obično dolaze izvan dotičnog područja, ali su od posebnog značaja za sprovođenje procesa. Moćni partneri takođe mogu biti potencijalni donatori, regulatorna tela koja odobravaju određene faze procesa, pružajući specijalizovano znanje o marketingu.

Kriterijumi merljivosti

Generalno, broj moćnih partnera uključenih tokom ukupnog trajanja projekta predstavlja jedan kriterijum merljivosti.

Procena rizika

Moćni partneri bi svojim uticajem mogli podržati projekte. Bez moćnih partnera mogu nastati problemi i projekat neće biti prihvaćen u javnosti i od strane donosioca odluka.

Faktor uspeha „Adekvatni resursi“

Opis

Adekvatni resursi su minimalni finansijski, ljudski i infrastrukturni resursi (npr. kvalifikovano osoblje, novac i dovoljno vremena) koji omogućavaju upravljanje procesom promena u dotičnom području najmanje 2-4 godine.

Kriterijumi merljivosti

Moguće je izmeriti faktor uspeha „adekvatni resursi“ brojem zaposlenog osoblja, raspoloživom vremenu za rad i dovoljnošću sredstava za pokrivanje troškova administracije, eksterne ekspertize itd. Broj / iznos zavisi od projekta i potrebno ih je proceniti pojedinačno.

Procena rizika

Ako finansiranje nije zagarantovano, ne može se privući kompetentni upravnik, angažuje se niži nivo konsultantskih usluga i fokus upravnika se menja u „samopreživljavanje“ umesto u „upravljanje procesom promena“. Drugim rečima, bez faktora uspeha potreban okvir i struktura ne bi mogli da se izgrade bez dovoljno osoblja i novca.

Faktor uspeha „Marketing (smernice)“

Opis

Ovaj faktor uspeha opisuje strategiju, istraživanje tržišta i marketinški okvir (brendiranje) proizvoda i usluga koji se mogu razviti na osnovu potencijala datog područja i koji mogu stvoriti prihod za (lokalno stanovništvo; upravljanje i zaštita područja) postizanje održivosti područja. Pored toga, marketing (smernice) je neophodan da bi zaštićena područja postala turističke destinacije. Mogu se ponuditi razne usluge, proizvodi i motivacija (sport, priroda, posmatranje ptica, planinarenje, tradicionalna hrana, lokalni zanat, slobodno vreme na otvorenom, muzej itd.). Marketinške politike treba da od ovih različitih faktora naprave jedinstveni identitet koji park čini prepoznatljivim i proizvod koji se može prodati.

Regionalne smernice za proizvodnju regionalnih proizvoda / regionalnih usluga su neophodne kako bi se stvorio standard kvaliteta i „Jedinstvena prodajna ponuda“ (JPP), kako bi se razmotrila ograničenja / zaštita.

Kriterijumi merljivosti

Kriterijumi za merljivost su: broj proizvoda i usluga razvijenih pod robnom markom područja; broj posetilaca u tom području; broj malih preduzeća stvorenih u tom području; broj otvorenih radnih mesta; iznos prihoda ostvarenih lokalnim proizvodima i uslugama

Procena rizika

Ako se faktor uspeha ne uzme u obzir - ako se posebnosti proizvoda ne mogu definitivno saopštiti - teže je ubediti potrošače da kupuju / koriste proizvode. Ako u regionu ne bude ekonomskog razvoja (nema prihoda za poljoprivrednike, trgovinu itd.), prihvatanje zaštićenog područja biće ugroženo.

29

Faktor uspeha „Efikasno kontrolisanje“

Opis

Efikasno kontrolisanje je praćenje uticaja u procesu promena na prirodi/kulturi, kao i na socijalno-ekonomsko stanje. Procena postizanja ciljeva je neophodna da bi se utvrdili budući koraci, kako bi se zagarantovao uspeh projektne optimizacije procesa. Pored toga, mora se osigurati kvalitet proizvoda i usluga kako bi se sačuvao kredibilitet.

Kriterijumi merljivosti

Kriterijumi za merljivost su broj ocena (npr. Interna/eksterna evaluacija) i postojanje nezavisne kontrolne institucije. Dalji kriterijumi su promena broja stanovništva ili migracija u / izvan područja, promena vrsta/biotopa, promena javnog mnjenja u pogledu kvaliteta života na tom području (javna istraživanja).

Procena rizika

Bez efikasne evaluacije resursi se neće efikasno koristiti i željeni ciljevi mogu biti neuspešni.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svih modela upravljanja se mogu izvesti generalizovani zaključci:

- Svaki upravljač zaštićenog područja ima slične probleme u regionalnom upravljanju i upravljanju zaštićenim područjima, ali su strategije rešavanja ovih problema različite. Prenos znanja (know how) i razmena iskustava su veoma korisni, jer je njihova primena nezavisna od upravljačkih struktura i kategorija zaštite. Studije slučaja i procena sa faktorima uspeha su praktični instrumenti za analizu procesa i tokova rada upravljača..
- Najbolje prakse su definitivno neophodne da bi se primenile koncepcijske strategije. Mnogi problemi u regionalnom razvoju zasnivaju se na premalo komunikacije. Transnacionalna saradnja je veoma važna za izgradnju novih mreža; posebno u pograničnim regionima
- Informacije i svest o regionalnom upravljanju i zaštićenim područjima u drugim regionima su veoma važne za rad. Potrebno je više raditi na programima studijskih razmena i razmena primera dobre prakse.

Zahvalnost

Tokom nekoliko godina bavljenja temom modela upravljanja, imali smo sreću a i zadovoljstvo da na različitim projektima upoznamo i dobijemo podršku Ambasade Francuske, atašea za saradnju gospodina Bertrana Mijea (Bertrand Millet), gostoprivrstvo parkova prirode Ariješki Pireneji i Katalanski Pirineji u Francuskoj, savete Direktorke parka, gospode Kasasajas (Séverine Casasayas) i predusretljivih kolega iz njenog tima, Direktora Saveta parka Ariješki Pirene, gospodina Matje Krueža (Mathieu Cruege) ali i državnog sekretar Ministarstva zaštite životne sredine Srbije - gospodina Ivana Karića, gradonačelnika Pirot-a, gospodina Vladana Vasića, kao i organizacija u Srbiji - Nacionalna koalicija za decentralizaciju iz Niša, Beogradske otvorene škoše iz Beograda, JP „Srbijašume”, Preduzeće za proizvodnju guma Tigar Tyres d.o.o. Pirot, i mnogih drugih kolega i prijatelja Društva, kojima se svima iskreno i srdačno zahvaljujemo.

